

Zavičajni sadržaji u razrednoj nastavi Hrvatskoga jezika (na primjeru kajkavskoga narječja)

Vlahek, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:281547>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Helena Vlahek

Zavičajni sadržaji u razrednoj nastavi Hrvatskoga jezika

(na primjeru kajkavskoga narječja)

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Zavičajni sadržaji u razrednoj nastavi Hrvatskoga jezika

(na primjeru kajkavskoga narječja)

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Metodika nastave Hrvatskog jezika III

Mentorica: doc. dr. sc. Maja Opašić

Studentica: Helena Vlahek

Matični broj:0299009813

U Rijeci

29. lipnja 2020.

Zahvale

Iskreno se zahvaljujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Maji Opašić na korisnim savjetima, pruženoj pomoći i podršci tijekom izrade ovog diplomskog rada.

Hvala učiteljici Vlasti Novački na pomoći tijekom izrade diplomskog rada.

Veliko hvala mojoj obitelji koja mi je pružila bezuvjetnu ljubav i podršku tijekom cijelog školovanja.

Hvala mom dečku Dariu koji je uvijek vjerovao u mene, davao savjete i uz čiju sam pomoć prebrodila sve poteškoće na koje sam naišla.

Zahvaljujem i svim prijateljima i prijateljicama koji su bili uz mene tijekom svih godina studiranja.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Potpis studentice:

Helena Vlahek

SAŽETAK

U radu se prikazuje zastupljenost zavičajnih sadržaja u nastavi Hrvatskog jezika, točnije u udžbenicima i čitankama za prva četiri razreda osnovne škole te službenim dokumentima koji se koriste u osnovnoj školi. Također, rad prikazuje zavičajne sadržaje u izvannastavnim aktivnostima osnovnih škola s kajkavskog govornog područja. Opisuje se važnost poštivanja načela zavičajnosti te uključivanja zavičajnog govora u nastavi Hrvatskog jezika. U radu je objašnjena okomita dvojezičnost kao i pristup uključivanja kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni proces. Na temelju istraživanja mogućih načina uključivanja zavičajnih nastavnih sadržaja vezanih za kajkavsko narječje i govorno područje izrađeni su primjeri metodičkih modela obrade pojedinih zavičajnih sadržaja, a u skladu s ostvarivanjem načela zavičajnosti.

Ključne riječi: načelo zavičajnosti, zavičajni govor, kajkavsko narječje, Hrvatski jezik.

SUMMARY

The paper presents the representation of native contents in the teaching of Croatian language, specifically in textbooks and readers for first four grades of elementary school and official documents which are used in elementary school. Also, this paper presents the native contents in extracurricular activities that exist in elementary schools in Kajkavian speaking area. It is described the importance of complying with principle of domiciliation and including native language in the teaching of Croatian language. In this paper is explained vertical bilingualism as well as the approach to incorporate Kajkavian dialect in teaching-learning process. Based on researching of possible ways to include native Kajkavian contents this paper also includes methodical models for learning native contents in reconciled with implementation of principle of domiciliation.

Key words: principle of domiciliation, native speech, Kajkavian dialect, Croatian language.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. HRVATSKI JEZIK U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU.....	3
2.1. Domene Hrvatskog jezika	4
2.2. Početno čitanje i pisanje	5
2.3. Jezično izražavanje	7
2.3.1. Zavičajnost u učeničkom pisanom stvaralaštvu.....	8
2.4. Načela nastave Hrvatskog jezika.....	10
2.4.1. Načelo zavičajnosti	11
3. HRVATSKI JEZIK I NJEGOVA NARJEČJA.....	13
3.1. Hrvatska narječja	14
3.2. Kajkavsko narječje	15
4. OKOMITA DVOJEZIČNOST U ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	18
4.1. Utjecaj zavičajnog idioma na usvajanje standardnog jezika.....	20
4.2. Prednosti i razlozi za uključivanje zavičajnih sadržaja u odgojno-obrazovni sustav.....	23
4.3. Pristup implementaciji kajkavskog narječja u nastavu Hrvatskog jezika..	24
5. ZAVIČAJNI SADRŽAJI KAJKAVSKOG NARJEČJA U NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA.....	27
5.1. Nastavni planovi i programi u prošlosti	27
5.2. <i>Nastavni plan i program za osnovnu školu iz 2006. godine</i>	30
5.3. Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatskog jezika za osnovnu školu	31
5.4. Udžbenici i čitanke Hrvatskog jezika.....	32
5.5. Načelo zavičajnosti u drugim nastavnim predmetima	36

5.6. Zavičajni sadržaji u izvannastavnim aktivnostima	37
6. MOGUĆNOSTI UKLJUČIVANJA KAJKAVSKIH ZAVIČAJNIH SADRŽAJA U RAZREDNOJ NASTAVI	40
6.1. Prvi razred.....	40
6.1.1. <i>Lingvometodički predložak na kajkavskome narječju u nastavi jezika.....</i>	<i>40</i>
6.1.2. <i>Narodna pripovijetka na kajkavskom narječju</i>	<i>48</i>
6.2. Drugi razred	53
6.2.1. <i>Nastavni sat jezika – ponavljanje.....</i>	<i>53</i>
6.3. Treći razred	59
6.3.1. <i>Kajkavska pjesma kao poticaj za pisanje sastavka</i>	<i>59</i>
6.4. Četvrti razred.....	66
6.4.1. <i>Televizijske emisije.....</i>	<i>66</i>
6.1.1. <i>Mali zavičajni rječnik.....</i>	<i>72</i>
6.4.3. <i>Školska interpretacija kajkavskog teksta</i>	<i>78</i>
6.5. Dodatne metodičke mogućnosti.....	84
7. ZAKLJUČAK.....	86
8. LITERATURA	87
9. PRILOZI	93

1. UVOD

Polaskom u školu, djeca počinju sustavno učiti hrvatski standardni jezik te se pri tome mogu javiti poteškoće u njegovu usvajanju osobito ako je njihov materinski jezik jedan od zavičajnih idioma. Hrvatski standardni jezik je njima nepoznat, a od prvog koraka u školu su primorani služiti se njime u govoru, čitanju i pisanju. Zavičajni sadržaji i mogućnost korištenja zavičajnog idioma tijekom nastave pridonosi usvajanju hrvatskog standardnog jezika te suzbija strah od upotrebe zavičajnog idioma u komunikacijskim situacijama. Načelo zavičajnosti je jedno od temeljnih načela za kvalitetno provođenje nastave u odgojno-obrazovnim ustanovama. Potrebno je, u nastavi Hrvatskog jezika, krenuti od zavičajnog idioma prema hrvatskom standardnom jeziku odnosno od lakšeg prema težem, od jednostavnog prema složenome, od poznatog ka nepoznatome. Učenici razredne nastave pokazuju interes prema svim narječjima te su im potrebni dodatni zavičajni sadržaji na nastavi Hrvatskog jezika. Većina učitelja razredne nastave, također ima pretežito pozitivan stav prema upotrebi narječja u nastavi, ali se javljaju i mnoge izjave i obrazloženja učitelja koji imaju negativan stav prema upotrebi narječja u nastavi. Primjer takve izjave je da zavičajnom idiomu učenika nije mjesto u nastavnom procesu te da su zavičajni sadržaji dovoljno zastupljeni u izvannastavnim aktivnostima (Turza-Bogdan, 2013).

Stoga je cilj ovoga diplomskog rada ukazati na važnost uporabe zavičajnih sadržaja u cjelokupnom procesu učenja i poučavanja odnosno u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima i to ne samo predmeta Hrvatski jezik nego i ostalih nastavnih predmeta. Ovaj se diplomski rad sastoji od pet poglavlja. Prvo poglavlje *Hrvatski jezik u odgojno-obrazovnom sustavu* opisuje nastavni predmet Hrvatski jezik točnije njegovu satnicu te opći cilj predmeta. Također, prikazane su domene Hrvatskog jezika prema *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik u osnovnoj školi* te njihov kratak opis i sadržaj. Unutar navedenog poglavlja opisano je početno čitanje i pisanje, jezično izražavanje te zavičajnost u učeničkom pisanom stvaralaštvu. Nadalje, prvo poglavlje također sadrži i načela Hrvatskog jezika prema Težaku (1996) te je posebno izdvojeno i opisano načelo zavičajnosti. U drugom poglavlju *Hrvatski jezik i njegova narječja* objašnjen je pojam jezika pa tako i hrvatski standardni jezik te njegove značajke.

Navedeno poglavlje sadrži i kratak osvrt na sva hrvatska narječja te je detaljno objašnjeno kajkavsko narječje te karakteristike u glasovima, obliku i riječima u kojima se ono razlikuje od ostalih narječja i hrvatskog standardnog jezika. Treće poglavlje *Okomita dvojezičnost u odgoju i obrazovanju* opisuje važnost upotrebe zavičajnog govora učenika kod usvajanja hrvatskog standardnog jezika te na koji način se to odvija tijekom odgojno-obrazovnog procesa. Također, objašnjava se pojam okomita dvojezičnost te utjecaj zavičajnog idioma na usvajanje hrvatskog standardnog jezika. Četvrto poglavlje *Zavičajni sadržaji kajkavskog narječja u nastavi Hrvatskog jezika* prikazuje zastupljenost zavičajnih sadržaja u nastavnim planovima i programima u prošlosti hrvatskog školstva, *Nastavnome planu i programu za osnovnu školu* (2006), *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu* (2019), udžbenicima i čitankama koji se koriste u nastavi Hrvatskog jezika, izvannastavnim aktivnostima u pojedinim osnovnim školama te načelo zavičajnosti u ostalim nastavnim predmetima gdje su navedeni i mogući primjeri za upotrebu zavičajnih sadržaja u odgojno-obrazovnom procesu. Posljednje poglavlje *Mogućnosti uključivanja kajkavskih zavičajnih sadržaja u nastavu* prikazuje izrađene metodičke modele koji mogu poslužiti učiteljima razredne nastave u uključivanju zavičajnih kajkavskih sadržaja u svaku od domena Hrvatskog jezika.

Tijekom pisanja ovog diplomskog rada korišteni su dokumenti *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006), *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu* (2019), udžbenici i čitanke za prva četiri razreda osnovne škole za Hrvatski jezik, relevantni članci koji su objavljeni na mrežnim stranicama te knjige i članci u časopisima koji su sadržajno odgovarali temi diplomskog rada.

2. HRVATSKI JEZIK U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU

Hrvatski se jezik kao školski predmet provodi u svim razredima osnovne škole. U hrvatskim školama se hrvatski jezik poučava kao materinski ili kao jezik društvene sredine. Od 1. do 6. razreda osnovne škole zastupljen je s pet školskih sati tjedno dok se u 7. i 8. razredu taj broj smanjuje na četiri školska sata. Prema navedenoj satnici, Hrvatski jezik je najopsežniji predmet osnovnoškolskog obrazovanja (Nastavni plan i program, 2006). Integriran je i povezuje sve ostale nastavne predmete samim time što se i na ostalim predmetima razvija govorenje, pisanje i čitanje na hrvatskome jeziku. Učenike se učenjem i poučavanjem hrvatskog jezika osposobljava za svakodnevnu komunikaciju i cjeloživotno učenje. Tijekom održavanja nastave Hrvatskog jezika učenici ovladavaju i usvajaju jezičnu komunikaciju sjedinjujući organski idiom te hrvatski standardni jezik te stječu osnove čitalačke, medijske i informacijske pismenosti. Usvajajući navedene osnove, učenici se pripremaju za budući život i rad, nastavak školovanja te razvijaju svoj kritički odnos u osobnom i profesionalnome životu.

Prema *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu* (2019), cilj Hrvatskog jezika kao nastavnog predmeta je i osvještavanje učenika o drugim narječjima i zavičajnim govorima te učenicima opisati važnost očuvanja svog zavičajnog govora kao i poštivanje tuđih govora. Učenike se potiče na stvaralačko izražavanje na mjesnim govorima te na uviđanje stereotipa i predrasuda o drugim narječjima i njihovo otklanjanje. Učenici se upoznaju s različitim književnim djelima hrvatskih autora te na taj način razvijaju kulturu čitanja, postaju elokventniji te stječu književno znanje. Također, učenicima se približuju i djela stranih književnika kojima se upoznaje učenike s drugim kulturama, razvija se kulturna kompetencija te međukulturno razumijevanje.

2.1. Domene Hrvatskog jezika

Prema „Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu i gimnazije u Republici Hrvatskoj“¹, Hrvatski je jezik sastavljen od triju međusobno povezanih domena: hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo te kultura i mediji.

Domena hrvatski jezik i komunikacija odnosi se na ovladavanje jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja čime će učenici steći komunikacijsko jezičnu kompetenciju na hrvatskome standardnome jeziku. Učenici će steći kompetencije za stvaranje vlastitih tekstova različitih stilova primjenjujući prethodno stečeno znanje, vještine čitanja raznih obavijesnih i književnih tekstova te mogućnost njihove interpretacije. Također, učenike će se osposobiti za komunikaciju u različitim kontekstima i situacijama.

Domena književnost i stvaralaštvo upoznaje učenike s književnošću kao umjetnosti riječima koje ima društvenu, estetsku, nacionalnu, kulturnu i osobnu vrijednost. Književnost i stvaralaštvo obuhvaća mogućnost učenika da prime, dožive, interpretiraju i vrednuju pojedino književno djelo, upoznaju se s kulturnim nasljeđem svjetske, a i hrvatske književnosti kako bi razvili osobni i nacionalni identitet i razumjeli važnost općekulturnog nasljeđa. Također, potrebno je učenike osposobiti za samostalno stvaralačko pisanje.

Domena kultura i mediji potiče učenike na razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanjem drugačijih uvjerenja i stavova te na djelovanje u društvenoj zajednici. Učenike je potrebno osposobiti za razumijevanje utjecaja medija, kao i njihovih poruka, i razvijati sposobnosti komuniciranja uz pomoć medija. Također, potrebno je poticati razvoj kulturnog identiteta učenika te razvijati toleranciju prema drugim kulturama.

¹ Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu i gimnazije u Republici Hrvatskoj. (2019). Pribavljeno 15. lipnja 2020. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html.

Navedene domene su međusobno povezane te su im zajedničke jezične djelatnosti slušanje, govorenje, čitanje i pisanje.

2.2. Početno čitanje i pisanje

Početno čitanje i pisanje je posebno predmetno područje u nastavnome predmetu Hrvatski jezik. Razlog tome je što se navedeno područje ne može potpuno integrirati ni u jedno od drugih predmetnih područja. Početno učenje čitanja i pisanja odvija se od prvog do trećeg razreda kada se pretpostavlja da su učenici na zadovoljavajućoj razini usvojili čitanje i pisanje (Bežen i Reberski, 2014). Učenje čitanja i pisanja je posredovano učenje u kojem je posrednik učitelj koji pomaže djetetu usvojiti vještine i tehnike početnog čitanja i pisanja kako bi dijete kasnije moglo stvoriti pojmove putem istraživanja okoline (Čudina-Obradović, 2004).

Nastava početnog pisanja započinje grafomotoričkim vježbama koje uključuju: motoričko oponašanje (učenici oponašaju učitelja tijekom pisanja slova), vizualno uporište (učenici pišu prema strelicama koje označavaju smjer pisanja slova), dosjećanje (učenici napišu slovo koje su promatrali na papiru prije nego što su ga prekrili), vizualno uporište i dosjećanje (postupak kombiniranja oba zadatka) i kopiranje (preslikavanje slova putem prozirnog papira) koje se pokazalo najuspješnijim (Bežen i Reberski, 2014: 22). Nastava početnog pisanja nije u potpunosti usmjerena na ovladavanje motoričkim vještinama. Pisanje se smatra usvojenim tek kada djeca mogu samostalno osmisliti duži tekst koji predstavlja smislenu cjelinu. Od prvog se razreda kreće s jednostavnim kratkim rečenicama, a zatim se zadaju sve duže rečenice i tekstovi.

Glasovna osjetljivost prethodi poučavanju čitanja djece. Ona predstavlja sposobnost djeteta da rastavi i sastavi riječi na glasove odnosno da „čuje“ svaki glas u riječi (Čudina-Obradović, 2004). Na početku nastave početnog čitanja potrebno je objasniti djeci pravila za čitanje tekstova na hrvatskome jeziku odnosno da počinjemo na lijevom početku retka, a završavamo na desnom. Čitanje je složeni psihički proces

koji se sastoji od razlikovanja glasa i slova u tekstu, mogućnosti povezivanja glasova u riječi, rečenice i tekstove te naposljetku i razumijevanje pročitano­g teksta. Vrste čitanja u prvome razredu su glasno čitanje, čitanje u sebi, glasno čitanje kombinirano s čitanjem u sebi i izražajno čitanje. Glasno čitanje provodi pojedinac ili više učenika koji glasno izgovaraju određene riječi ili rečenice. Takvo čitanje omogućuje učeniku da čuje vlastiti glas i olakšava se povezivanje glasa u riječi. Provođenjem čitanja u sebi, nastoji se produbiti učenikovo razumijevanje teksta. Kombinacija glasnog čitanja i čitanja u sebi uključuje selektivno čitanje, koje podrazumijeva čitanje naglas ili u sebi ključnih riječi u tekstu, te anticipacijsko čitanje odnosno da učenici uz pomoć konteksta odrede značenje nepoznatih riječi. Izražajnim čitanjem učenik naglašava osjećajne i umjetničke vrijednosti teksta (Bežen i Reberski, 2014: 27).

Bežen i Reberski (2014) navode sljedeće metodičke sustave učenja početnog čitanja i pisanja: globalni sustav, sintetički sustav, analitički sustav, analitičko-sintetički sustav i integrirani sustav. Globalni se sustav koristi na samom početku učenja pisanja i čitanja. Učenicima se ponudi slika određenog pojma te je uz sliku napisana riječ (npr. prozor). Putem ove strategije, učenici ne razlikuju slovo i glas već samo simbol za određeni pojam. Sintetički sustav označava povezivanje glasa odnosno slova u veće cjeline kao što su slog i riječ. Analitičkim sustavom se polazi od veće cjeline prema manjoj odnosno učenici rastavljaju riječ na slogove ili glasove. Analitičko-sintetički sustav je kombinacija analitičkog i sintetičkog sustava odnosno prvo se poučava riječ, rečenica ili tekst koji se rastavlja na manje cjeline. Nakon toga, sintetičkim sustavom se ponovno te manje cjeline sastavljaju u veću cjelinu odnosno početnu riječ, rečenicu ili tekst. Integrirani sustav obuhvaća prethodno navedene sustave te su njegove sastavnice govorne i grafomotoričke predvježbe, globalno čitanje, primjena školskih slova u pisanju, učenje pisanja formalnih i rukopisnih slova, čitanje i pisanje većih slovnih cjelina s razumijevanjem (Bežen i Reberski, 2014: 31).

Početno čitanje i pisanje prvi je korak koji učenici poduzimaju u civilizaciju pisane riječi. Učenici nailazi na brojne zapreke koje mogu prepriječiti njihov put ka ljubavi prema čitanju i pisanju. Učitelj je obvezan prilagoditi tempo rada, prilagoditi sadržaj, odabrati pravilnu metodu čitanja i pisanja u skladu s učenikovim mogućnostima (Težak, 1996).

2.3. Jezično izražavanje

Cilj školskog predmeta Hrvatski jezik je razvijati jezičnu kulturu koja se prepoznaje u jezičnom izražavanju učenika odnosno u sposobnosti učenika za pisanu i govornu upotrebu jezika. Kod razvijanja jezičnog izražavanja učenika potrebno je i osvijestiti učenike o jezičnim djelatnostima: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Također, u razrednoj nastavi, potrebno je dodati i prevođenje, ali ne u smislu s hrvatskog na strani jezik već prevođenje riječi sa zavičajnog idioma na hrvatski standardni jezik (Visinko, 2010). Slušanjem i govorenjem dijete ovladava spontano dok čitanjem i pisanjem ovladava uz pomoć specifičnog načina poučavanja (Aladrović Slovaček, 2017).

Pisanje možemo definirati kao „upravljanje većim brojem vještina koje nisu sve jednakog opsega i zahtjevnosti“ (McLane i McName, 1990, prema Visinko, 2010: 76). Na veći broj vještina koje se nalaze u definiciji pisanja odnosi se na učenikovo razumijevanje, učenje i uvježbavanje u procesu pisanja gdje su najvažnije: razvijanje misli koja će se razraditi u tekstu, planiranje ustroja teksta te prepravljavanje napisanog teksta. Tijekom podučavanja pisanja, važno je imati na umu i sposobnosti učenika. U većini osnovnih škola prevladava pristup poučavanja pisanja gdje učitelj daje upute, od naslova do teme, učeniku koji sastavlja svoj rad. Takav se pristup naziva prezentacijski pristup. Slobodni pristup se u potpunosti razlikuje od prezentacijskog, ali je bolji pristup te odgovara sposobnostima učenika. U slobodnom pristupu učenici sami biraju temu svog rada te se po potrebi konzultiraju s učiteljem i svojim vršnjacima. Najučinkovitiji pristup poučavanju pisanja je interakcijski pristup koji uključuje dijeljenje učenika u manje skupine u kojima rade na zadacima i vježbama pisanja te iznose svoja razmišljanja o nastalom tekstu. Postoje i instrukcijski pristup koji se ne koristi često jer zahtjeva mnogo vremena. Učenici planiraju svoj sadržaj teksta, pišu tekst, prepravljaju ga te ga objavljuju (Visinko, 2010).

Nastava općenito, ne samo nastava Hrvatskog jezika, sastoji se od govorenja učitelja i učenika. Govorenje se, u ranom jezičnom razvoju, nastavlja na jezičnu djelatnost slušanja (Pavličević-Franić, 2005). Učenici se postupno upoznaju s hrvatskim standardnim jezikom pa je potrebno, u početnim usmenim vježbama,

krenuti od zavičajnog idioma učenika. Usmene vježbe možemo podijeliti na one koje se odvijaju na tuđim tekstovima (čitanje, recitiranje, govorenje na pamet, usmeni diktati) i na usmene vježbe na vlastitim tekstovima kao što je odgovaranja na postavljena pitanja i izlaganje vlastitih sadržaja (Težak, 1996). Govor učitelja vrlo je bitan čimbenik u nastavnom procesu, ne samo zbog postizanja odgojno-obrazovnih ciljeva, već on utječe na govor drugih subjekata u nastavnoj komunikaciji - učenike. Učitelj svojim govorom uči učenike pravilnim usmenim izražavanjem na hrvatskom standardnom jeziku. Koriste se riječi koje su primjerene učenicima, a sve nepoznate riječi, učitelj je dužan objasniti te obogaćivati učenički rječnik. Učenik je govornik u razvoju koji je sve dosadašnje spoznaje o jeziku stekao spontano u obiteljskoj i društvenoj sredini (Visinko, 2010). Uvođenje učenika u hrvatski standardni jezik počinje nesustavno u obiteljskome domu ako roditelji djeci čitaju slikovnice, knjige, odlaze u kazališta ili kino i ako gledaju televizijske emisije.

Usmeno i pismeno izražavanje vrlo je zahtjevno za učenike iz razloga što je potrebno primijeniti teorijsko znanje koje je stečeno u nastavi gramatike, pravopisa, pravogovora, rječnika, književnosti, scenske i filmske umjetnosti (Težak, 1996: 63).

2.3.1. Zavičajnost u učeničkom pisanom stvaralaštvu

Učenički radovi u velikoj mjeri sadrže zavičajne motive što možemo vidjeti u brojnim zbornicima koji su izdani ili prisustvovanjem učenika na raznim festivalima. Veliku ulogu u poticanju učenika na stvaranje zavičajnim govorom ima učitelj. Nastavni proces bi trebao učenike osposobiti za stvaralačko mišljenje i stvaranje. Učenici koji su motivirani za izražavanje na svom zavičajnom idiomu, sigurniji su u vlastite sposobnosti izražavanja na oba sustava, hrvatskom standardnom i zavičajnom, pogotovo u djelatnostima čitanja i pisanja kao i na dodatno istraživanje i učenje (Visinko, 2010). Dječji tekstovi na vlastitom zavičajnom idiomu dodaju više osjećaja i dubinu od onih koje bi isto dijete pisalo na hrvatskom standardu. Najčešće teme u zavičajnom pisanom stvaralaštvu djece su obitelj, zavičaj u različitim vremenskim uvjetima i njihov pogled na svijet (Težak, 2001., prema Turza-Bogdan, 2013).

Načelo zavičajnosti se, u većini hrvatskih škola, najviše ostvaruje u području jezičnog izražavanja, govornom i pisanom. Govorno izražavanje na zavičajnome idiomu najviše se postiže na satovima književnosti te na izvannastavnim aktivnostima kao što su recitatorske i scenske skupine (Visinko, 2010). Potrebno se jednako odnositi na produkte dječjeg stvaralaštva bez obzira na to koji se sustav koristi, hrvatski standardni jezik ili zavičajni idiom (Gudelj-Velaga, 1990, prema Visinko, 2010). Upravo zbog toga, učitelj se mora upoznati sa zavičajnim idiomom učenika kako bi mogao ispoštovati načelo zavičajnosti u nastavnome procesu. U takvoj situaciji je moguće dopustiti učenicima da se stave u poziciju organizatora nastave te pouče učitelja svom zavičajnom idiomu. Zadatak učitelja je da potiče i usmjerava učenika prema stvaranju na zavičajnom idiomu. Rečenica koja se vrlo često koristila nakon Drugog svjetskog rata glasi „*Kako to govoriš! Reci to lijepo književnim jezikom!*“ te prikazuje potpuno neprimjeren odnos učitelja prema narječju i prethodi odbacivanju zavičajnog idioma od strane učenika (Težak, 1996).

U dječjim se časopisima kao što su *Modra lasta*, *Smib* i *Radost* objavljuju učenički radovi. Neka istraživanja su pokazala kako je desetak posto objavljenih radova pisano na kajkavskome narječju. Smatra se da bi postotak objavljenih radova bio veći da se radi na smanjenju „kajkavskog sindroma o manje vrijednom narječju“ (Leček, 1999, prema Strahija, 2016). Karol Visinko (2010) provela je istraživanje u kojem je prikazala kako je najviše radova pisanih na zavičajnom govoru u prozi dok je manje od polovice pisanih u stihu. Teme dječjih radova na zavičajnome govoru uglavnom prikazuju promjene u prirodi i blagdane. Vrlo se često u prvi plan stavljaju upravo radovi u stihu ili u prozi, a rijetko radovi koji su nastali istraživanjem učenika. Učenici su sposobni već u trećem i četvrtom razredu raditi na neliterarnim sadržajima kojima se razvija komunikacijsko jezična kompetencija (Visinko, 2010). Stalnom upotrebom književnoumjetničkih tekstova u procesu učenja i poučavanja, kao i pisanje u stihu ili prozi, dovodi do iskrivljenog mišljenja učenika kako su samo takvi radovi vrijedni i prihvatljivi. Potrebno je potaknuti učenike na upoznavanje ostalih funkcionalnih stilova hrvatskog jezika te na samostalno istraživanje, na zavičajnom idiomu i na hrvatskom standardnom jeziku. Primjer istraživačkog rada u trećem razredu je pripovjedni tekst „Čehatva“.

Čehatva

Babica mi je pripovedala kak su hodili po čehatva. Sake zime su se susedi pozivali na čehanje perja. Moji babica i dedek su hodili. Perje su čehale same ženske, a muži su se spominjali. Da bi cajti brže išli, pune se popevale. Pokle čehatve jeli su gibanicu i pili vine. Onda su dečki zaigrali v tamburice, a puce i dečki su tancali. Si su rade hodili na te čehatve.

(Visinko, K. 2010:127)

2.4. Načela nastave Hrvatskog jezika

Nastavna se načela svakog predmeta u školskom sustavu izvode zbog ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda pojedinog predmeta. Načela moraju proizlaziti iz bita i osebnosti nastavnog predmeta, učenikovih potreba i mogućnosti, a i na temelju prostora u kojem se škola nalazi. Načela služe učiteljima kako bi na što uspješniji način ostvarili nastavu hrvatskog jezika i izabrali odgovarajuće metode, sustave, pristupe, nastavne oblike i slično (Težak, 1996).

Težak (1996) navodi dvadeset i jedno načelo koja se provode tijekom nastave hrvatskog jezika: načelo opće naobrazbe i stručne usmjerenosti, načelo znanstvenosti, načelo odgojnosti, načelo stvaralaštva, načelo standardnog jezika, načelo zavičajnosti, načelo međuovisnosti nastavnih područja, načelo razlikovanja i povezivanja jezičnih razina, načelo obavijesne i estetske funkcionalnosti, načelo teksta, načelo sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti, načelo sadržajne kompetencije, načelo prosudbe, načelo demokratičnosti, načelo sustavnosti i nesustavnosti, načelo ekonomičnosti i selektivnosti, načelo indukcije i dedukcije, načelo primjerenosti i akceleracije, načelo analize i sinteze, načelo zornosti i načelo zanimljivosti.

2.4.1. Načelo zavičajnosti

Prema načelu standardnog jezika, temelj školskog predmeta Hrvatski jezik je hrvatski standardni jezik koji uključuje jezično izražavanje na zavičajnom idiomu, dijalektu i žargonu učenika. Načelo zavičajnosti je dopuna načelu standardnog jezika koje potiče uključivanje imanentne gramatike odnosno gramatičkog sustava zavičajnog govora učenika koja se, u većini slučajeva, ne podudara s gramatikom hrvatskog standardnog jezika. Imanentna gramatika se vrlo često naziva i jezičnim ili gramatičkim osjećajem. Pomoću imanentne gramatike odnosno osjećaja za gramatiku učenici mogu predvidjeti kojim će putem određena poruka teći, bilo da ju učenik sam proizvodi ili je dobiva od sugovornika. Gramatički sustav zavičajnog govora učenika mora se uzeti u obzir prilikom poučavanja normativne gramatike odnosno gramatike hrvatskog standardnog jezika. Pomoću tog sustava, učitelj može odrediti pristup učenju. Ne može se na isti način poučavati u mjestu gdje učenici koriste srednje *č*, *ć* i u mjestu koje ne odstupa previše od norma hrvatskog standarda. Korištenje razlikovne gramatike mjesta u kojem se nalazi škola može uvelike pomoći učitelju da razumije koje su „slabe“ strane učenikove imanentne gramatike (Težak, 1996). Imanentna se gramatika usvaja nesvjesno, spontano i u kratkome vremenu. Njome, djeca stječu primarnu jezičnu sposobnost koja im omogućava komunikaciju s okruženjem. Djecu je nemoguće odvojiti od svog prvotnog jezičnog osjećaja koji su usvojili od rođenja (Alerić, 2006). Načelo zavičajnosti je jedno od najbitnijih načela u nastavi hrvatskog jezika, ali se zbog političkih, medijskih i globalizacijskih trendova vrlo često zanemaruje u obvezatnom obrazovanju (Berbić Kolar, 2015). Pokušaj zanemarivanja imanentne gramatike smatra se jednim od najvećih propusta suvremene nastave jezika (Blažeka, 2003, prema Alerić, 2006). Načelo zavičajnosti u školi omogućuje međupredmetne korelacije te je prisutno u svim nastavnim predmetima. Ono je temelj nastave jezičnog izražavanja tijekom koje se učenicima i dalje nastavlja razvijati izražavanje na zavičajnom idiomu, ali ih se i upoznaje s hrvatskim standardnim jezikom. Uz skladan i proporcionalan razvoj oba sustava, učenici steknu i posjeduju kompetenciju da, sukladno situacijama, odaberu prikladan sustav (Kermek-Sredanović, 1997).

Načelo zavičajnosti podrazumijeva upotrebu zavičajnog idioma na nastavi Hrvatskog jezika pogotovo u početnoj nastavi čitanja i pisanja, ali i u svakoj drugoj situaciji u kojoj je potrebno ostvariti određene odgojno-obrazovne ciljeve. Učenik će najbolje oblikovati svoju misao i prenijeti je sugovorniku na idiomu koji poznaje najbolje. Načelo zavičajnosti potiče učitelja da vježbe usmenog i pismenog izražavanja pronalazi u učenikovoju zavičajnoj kulturi (Težak, 1996).

3. HRVATSKI JEZIK I NJEGOVA NARJEČJA

Prihvaćena definicija jezika jest da je on sustav znakova koji se ostvaruje različitim jezičnim djelatnostima. Jezične djelatnosti možemo podijeliti na jednostavne, koje se ostvaruju primanjem (čitanje, slušanje) i proizvodnjom (govorenje i pisanje) i na složene koje uključuju međudjelovanje (razgovaranje i dopisivanje) i posredovanje odnosno usmeno i pismeno prevođenje (Jelaska, 2005).

Hrvatski standardni jezik je propisan kao zajednički jezik svih državljana Republike Hrvatske, a koristi se u javnoj komunikaciji. Proces standardizacije hrvatskog jezika započeo je već od prvih hrvatskih pisanih spomenika (Kolenić, 2015). Standardni jezik je uređen planskom i svjesnom normom, točnije pravilima određenima pravopisom i gramatikom te popisom uz pomoć normativnog rječnika. Navedenu normu su postavili stručnjaci u institucijama koje su za to zadužene (Frančić i sur., 2005). Standardni jezik nije poseban zbog svoje standardizacije i jezičnih značajka već zbog posebne uloge u društvu. Poznavanje hrvatskog standardnog jezika omogućuje svim građanima Republike Hrvatske međusobnu komunikaciju bez obzira iz kojeg dijela Hrvatske oni dolaze. Također, svi bitni zapisi kao što su zakoni, pravilnici, udžbenici, znanstveni radovi i ostalo moraju biti napisani hrvatskim standardnim jezikom. Sa znanjem standardnog jezika se ne rađa već ga svaki pojedinac stječe učenjem.

Značajke standardnog jezika su: autonomnost, svjesna normiranost, višefunkcionalnost, stabilnost u prostoru i elastična stabilnost u vremenu (Frančić i sur., 2005: 22). Autonomnost ili neovisnost hrvatskog standardnog jezika očituje se u tome što se rječnik i norme ne podudaraju s nijednim narječjem, mjesnim govorom, dijalektom ni skupinom mjesnih govora koji se koriste u Republici Hrvatskoj. Hrvatski standardni jezik je normiran pravilima i popisima, kao što je već spomenuto, te se tako uočava značajka svjesna normiranost. Višefunkcionalnost hrvatskog standardnog jezika se ostvaruje u različitim funkcionalnim stilovima: književnoumjetničko funkcionalnom stilu, razgovornom funkcionalnom stilu, publicističko funkcionalnom stilu, administrativnom funkcionalnom stilu i znanstvenom funkcionalnom stilu. Standardni jezik je stabilan u prostoru jer zadovoljava komunikacijske potrebe svih

njegovih govornika. Elastična stabilnost u vremenu označava promjene koje se događaju na standardu tijekom vremena. Poželjno je da se hrvatski standardni jezik ne mijenja, ali zbog vanjskih utjecaja te napretka tehnologije to je teško ostvarivo (Frančić i sur., 2005).

Naziv hrvatski standardni jezik se vrlo često poistovjećuje s nazivom književni jezik iako nisu istoznačnice. Književni se jezik odnosi na jezik književnosti kojim se pisci koriste pri sastavljanju svojih književnih djela dok je naziv hrvatski standardni jezik oznaka za službeni jezik Hrvata.

3.1. Hrvatska narječja

Naziv hrvatski jezik objedinjuje sve pisane i govorne ostvaraje od početka hrvatskog jezika u 17. stoljeću do danas kao i sva područja na kojima žive Hrvati. Hrvatski jezik obuhvaća: mjesne govore, gradske govore i žargone te hrvatski standardni jezik (Frančić i sur., 2005:10). Jezik kojim se koristi mnogo ljudi vrlo se često, sukladno jezičnim razvojem, podijeli na više narječja, idioma i dijalekata. Tome prethode brojne jezične navike, norme, pravila pa i sam napredak čovječanstva (Pavličević-Franić, 2005). Prema Brozoviću (1970) „mjesni govor je govor konkretnog sela ili skupine uže povezanih sela odnosno zaselaka.“ (Frančić i sur., 2005). Dva ili više mjesnih govora koji su povezani sa zajedničkim značajkama čine skupinu govora. Nadalje, najmanje dvije skupine govora tvore dijalekt, a najmanje dva dijalekata čine narječje. Na temelju toga, u Republici Hrvatskoj postoje tri narječja: čakavsko narječje, kajkavsko narječje i štokavsko narječje. Prema dijalektologiji, narječja su idiomi najvišega ranga (Kolenić, 2015). Narječja možemo definirati kao „podsustave standardnog jezika koji se govore na određenome području, u pojedinome kraju ili geografskom prostoru“ (Pavličević-Franić, 2005:35). Svako navedeno narječje svoje je ime dobilo prema upitnoj zamjenici *kaj*, *ča* i *što*. Navedena tri narječja su povezana s manjim brojem zajedničkih značajki, ali svako narječje ima i vlastita obilježja po kojima se razlikuje od drugih narječja te od hrvatskog standardnog jezika.

3.2. Kajkavsko narječje

Kajkavsko narječje ima određen broj obilježja zbog kojih se vrlo često smatra slovenskim jezikom, zbog zajedničke zamjenice *kaj*, no po njegovom sastavu ono pripada hrvatskom jeziku. Kajkavskim se narječjem služe stanovnici sjevera i sjeverozapada Republike Hrvatske te je danas, postupnim sužavanjem kroz povijest, rasprostranjenost kajkavskog narječja svedena na najmanje moguće do sada. Točnije, kajkavsko narječje se koristi na području zapadne Podravine, Međimurja, Hrvatskog zagorja, Prigorja, Turopolja, Pokuplja, Gorskog kotara te u nekoliko sela na sjeveru Istre (Težak i Babić, 2003). Kajkavsko narječje se ne koristi samo na području Republike Hrvatske već i u Mađarskoj (mađarsko Pomurje, mađarska Podravina, Vedešin i Umok) te Rumunjskoj u mjestu Keča (Frančić i sur., 2005). Zbog načina deklinacije, čakavsko narječje je najbliže kajkavskome narječju.

Kajkavski se književni jezik razvijao usporedno uz čakavski i štokavski književni jezik s ciljem da postane osnova hrvatskog standardnog jezika. Unatoč tome, kako se kajkavski književni jezik kasnije razvio, u drugoj polovici 16. stoljeća, te kasnije procvao, u 18. stoljeću, kajkavski jezik nije postao osnovica standarda (Puškar, 2015). Kajkavsko narječje se zbog nedostatka regionalne svijesti i osjećaja posebnosti jezičnog izraza smatra manje vrijednim narječjem. Pojedini kajkavci smatraju svoj govor primitivnim te se zbog toga vrlo često jezično prilagođavaju u razgovoru s osobom koja ne koristi kajkavsko narječje. Puškar (2015) tvrdi da je uzrok tome taj što se kajkavsko narječje smatra ruralnim jezikom. Prije 150 godina, kajkavci su počeli s učenjem štokavskog književnog jezika te se zbog toga procesa kajkavsko narječje uveliko promijenilo prema prvotnom stanju. Stjepan Ivšić se prvi počeo baviti sa znanstvenim proučavanjem kajkavskog narječja i njegovih dijalekata 1936. godine. Svoja saznanja je predstavio u knjizi „*Jezik Hrvata Kajkavaca*“.² Kajkavski književni jezik je međunarodno priznat te je njegov jezični ISO 639-3 kod *kjv*.

Lončarić (1996) razlikuje Ivšićevu skupinu dijalekata kajkavskog narječja koja uključuje središnjozagorski, samoborski, varaždinsko-ludbreški, međimurski,

² *Kajkavski jezik*. Pribavljeno 10.03.2020. s <https://www.zvirek.net/Kajkavskijezik/>

gornjosutlanski i plješivičkoprigrorski. Navedenu podjelu je razradio te dodao još turopoljski, vukomeričko-pokupski, donjolonjski, sjevernomoslavački, gornjolonjski, glogovničko-bilogorski, podravski, goranski i donjosutlanski.

Glavne karakteristike po kojima se kajkavsko narječje razlikuje od ostalih narječja i standardnog jezika možemo podijeliti na razlike u glasovima, obliku i riječi.

Glavne posebnosti u glasovima koje se očituju u kajkavskome narječju su:

1. samoglasnici se izgovaraju zatvorenije (*jesem*) ili otvorenije (*pet*) nego u standardnome jeziku te se javljaju dvoglasni (*pout*)
2. u većini kajkavskih govora glasovi se mijenjaju u e (*dober*)
3. skup slova cr zamjenjuje se skupom čr (*črn, črvi*)
4. umjesto standardnih glasova č, ć, dž i đ koristi se sredina glasova u izgovoru
5. postoje 4 refleksije jata: ie, e, i, ei (*brig, breg, brieg, breig*)
6. ne sadrži nastavak *-ije*
7. naglasak se uglavnom nalazi na posljednjem slogu te kajkavsko narječje ima tri naglasaka: dugosilazni, dugouzlazni i kratki
8. ispred samoglasnika se na početku riječi javljaju glasovi h, v, j (*vučiteljica*)
9. na kraju pojedinih riječi ne javlja se glas o već glas l (*pukel, bil*)
10. ne koriste se glasovi lj i nj već glasovi l i jn (*zemla, strajnski*)
11. ne provodi se sibilizacija (*dihati, duhi*)

Karakteristike kajkavskog narječja koja se očituju u obliku su:

1. prevladava starija deklinacija; u genitivu množine nema nastavaka (*ruk*), ili je nastavak *-ov*, *-ev* odnosno *-of*, *-ef* (*laglof*), nominativ i vokativ su izjednačeni te je akuzativ za neživo bez prijedloga jednak genitivu (*Videl sam grada.*)
2. komparativ se dobiva nastavcima *-ši* (*gorši*), *-eji* (*spametneji*), *-ejši* (*starejši*)
3. osobne zamjenice u instrumentalu glase: *menum*, *tebum*
4. glavni brojevi se razlikuju od standarda (*jen*, *osem*)
5. kajkavsko narječje ne poznaje futur prvi, aorist, imperfekt i glagolski prilog prošli
6. u prezentu se za 3. lice množine dodaju nastavci *-eju* (*prejdeju*) i *-iju* (*hodiju*)
7. futurom drugim i prezentom svršenih glagola označava se buduće vrijeme (*Budem došel.*, *Taki prejdem.*)
8. javljaju se povratni glagoli s povratnom zamjenicom u dativu (*Sedi si.*)

Posebности kajkavskog narječja kod riječi kojima se kajkavci koriste su:

1. za osobe se koriste upitne zamjenice *do*, *šteri*, *ki*, *kteri*, a za neživa bića se koriste *kaj*, *kej* ili *ke*.
2. u kajkavskom narječju se koriste riječi koje su u ostalim narječjima izumrle: *čez* (*kroz*), *če* (*ako*), *fkaniti* (*prevariti*), *oblok* (*prozor*), *taki* (*uskoro*).
3. koriste se germanizmi (*cajt*, *hiža*, *fleten*) i hungarizmi kao *falček* i *fela* (Težak i Babić, 2003:26).

4. OKOMITA DVOJEZIČNOST U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Preduvjet uspješnog procesa jezične komunikacije je razumijevanje odnosa između jezika, govora i mišljenja. Jezik možemo definirati kao „društvenu tvorevinu koja je zajednička svim pripadnicima iste jezične zajednice“ (Pavličević-Franić, 2005: 14). Razlika između jezika i govora je ta da je govor individualna tvorevina pojedinca. Jezik možemo promatrati kao sustav apstraktnih znakova pomoću kojih se reproducira govor odnosno prenose obavijesti. Govor je jedna od najsloženijih djelatnosti čovjeka kojim se on, uz pomoć glasova povezanih u riječi pa kasnije u rečenice, sporazumijeva s drugim ljudima. Mišljenje odnosno misao je usko povezano s govorom. Čovjek svoje misli iskazuje govorom koji je produkt njegovih intelektualnih sposobnosti. Pretvaranje misli u govor odvija se u tri faze: misao, unutarnji govor i vanjski govor (Pavličević-Franić, 2005: 15). Jezična komunikacija je tip ljudske djelatnosti koji se sastoji od dvije ili više govornih osoba uz preduvjete da se mogu međusobno slušati, govore istim jezikom te imaju zajednički cilj i temu komunikacijskog procesa. Jezična komunikacija će biti najuspješnija ako se govornici služe istim jezičnim kodom što je rijetko slučaj te najčešće dolazi do buke u kanalu.

Tijekom procesa komunikacije uspostavljaju se razne jezične norme, pravila i sustavi koje jedna osoba nesvjesno nameće drugoj osobi. Kao što je već spomenuto, hrvatski se jezik sastoji od standarda, žargona, mjesnih govora i narječja te se sve kategorije hrvatskog jezika izmjenjuju u komunikacijskom procesu. Čovjek koristi kombinaciju standarda, idioma, žargona bez da je toga svjestan. Sve kategorije istog jezika, u ovome slučaju hrvatskog jezika, ravnopravne su u procesu komunikacije te je potrebno primijeniti odgovarajući izraz u svakoj komunikacijskoj situaciji (Pavličević-Franić, 2005). Jezike kojima govori čovjek možemo podijeliti prema načinu učenja na one koji se usvajaju i one koji se uče (Pavličević-Franić, 2005: 39). Prvi jezik djeteta usvaja spontano već od rođenja u obiteljskoj sredini, najčešće od uže obitelji koja je u stalnoj jezičnoj komunikaciji s djetetom. Prvim se jezikom čovjek najbolje koristi u jezičnoj komunikaciji. Drugi jezici se uče osmišljeno i sustavno u odgojno-obrazovnim ustanovama. Prvom naučenom i usvojenom jeziku pridodajemo

oznaku L1 ili J1 dok svaki sljedeći naučeni jezik označavamo s oznakama L2 (J2), L3 (J3), L4 (J4)... Sposobnost usvajanja prvog jezika predodređena je genetikom što pokazuje da svako dijete progovori i usvoji jezik. Za svladavanje drugih jezika potrebno je imati određene preduvjete kao što su, između ostalih, komunikacijske sposobnosti, radoznalost djeteta, kreativnost djeteta, društveno okruženje i uredan spoznajni razvoj.

Dvojezičnost možemo promatrati kao maksimalističku (potpuno ovladavanje svim jezicima) i minimalističku (nije potpuno usvojen drugi jezik već samo prvi). Nadalje, prema kriteriju uzajamnog djelovanja, dvojezičnost dijelimo na okomitu dvojezičnost i vodoravnu dvojezičnost. Okomita dvojezičnost označava izražen suodnos između zavičajnog idioma djeteta (L1) te hrvatskog standardnog jezika (L2) dok vodoravna dvojezičnost predstavlja odnos između hrvatskog jezika i stranog jezika. Važno je spomenuti i subordinativnu višejezičnost koja pokazuje kako ne možemo do iste razine usvojiti više jezika. Uvijek je na višoj razini moguće usvojiti materinski jezik (L1).

Miješanje jezičnih kodova (L1 i L2) odvija se na svim razinama institucionalnog učenja jezika. Djeca ulaskom u odgojno-obrazovnu ustanovu postaju višejezične osobe. Primjećuju razlike između jezika koji su naučili u obiteljskom okruženju i jezika koji se koristi u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Upotrebu zavičajnog idioma ne treba uzeti kao pogrešku već kao znak da dijete ima razvijen jezični osjećaj koji mu može samo pomoći u usvajanju hrvatskog standardnog jezika. Polaskom u prvi razred, učenik ne poznaje dovoljno pravila i norme hrvatskog standardnog jezika te još k tome uči novi strani jezik. Sukladno tome, pojavljuju se paralelni jezični kodovi u komunikaciji gdje učenici pojedine riječi, pravila i norme prenose iz jezika u jezik ili odstupaju od normi u samo jednom jeziku. Tijekom učenja hrvatskog standardnog jezika, dijete ne uči pojam određene riječi već samo njegov izraz i uporabu. Dijete razumije pojam određene riječi (*npr. prozor*) jer ju je usvojio na svom zavičajnom idiomu (*okne*). Ono uči samo izraz i uporabu već poznatog pojma. Prema tome, jednako su mu nepoznate riječi *prozor* i *window* makar se radi o vodoravnoj dvojezičnosti. Uzevši u obzir učenikovo prethodno znanje, lakše će se razvijati i usvajati novi sustav. Ne iskoristi li se prethodno znanje učenika pravovremeno, ono

prestaje biti potencijal i postaje otežavajuća okolnost koja će rezultirati brojnim jezičnim greškama kod djece (Pavličević-Franić, 2006). Provedeno je istraživanje u zagrebačkim vrtićima i školama kojim je pokazano da se jezični koncepti prvog usvojenog jezika kod učenika (L1) ostvaruju na fonetsko-fonološkoj razini, a jezični koncepti drugih jezika (L2, L3...) ostvaruju se više na gramatičkoj i leksičkoj razini i u starijoj dobi djece. U razrednoj nastavi, tijekom poučavanja i učenja jezika, valja uzeti u obzir i emocionalnu stranu učenika, njihove mogućnosti i predznanje. Najvažnija zadaća učitelja je organizaciju, sadržaje, metode i oblike rada usmjeriti prema pravilnoj usvojenosti hrvatskog standarda. Ukoliko se ne poštuju ove upute, dolazi do otpora učenika prema materinskom jeziku (Pavličević-Franić, 2005).

Ukoliko se u školama poštuje jezični osjećaj učenika i na temelju njega gradi usvajanje hrvatskog standardnog jezika, učenike će se uspješno osposobiti za komunikaciju u oba jezična sustava odnosno doseći će se okomita višejezična normativna razina. Kretanje u drugome smjeru može završiti u vodoravnoj dvojezičnosti gdje će učenici pristupiti hrvatskom standardu kao stranom jeziku ili u nenormativnoj polilingvalnosti u kojoj će učenici koristiti nepotpunu i nepravilnu komunikaciju na hrvatskom standardu jer neće biti razvijeni svi jezični idiomi učenika (Pavličević-Franić, 2005: 71).

4.1. Utjecaj zavičajnog idioma na usvajanje standardnog jezika

Učenike se, u većini osnovnih škola, upozorava na korištenje zavičajnog govora tijekom održavanja nastave što dovodi do straha korištenja zavičajnog idioma te učenici ne ovladaju komunikacijskom vještinom do zadovoljavajuće razine. Česti je slučaj da se nastava prekida zbog ispravljanja učeničkog govora. Zahvaljujući međunarodnom projektu TEMPUS koji je trajao od 2001. do 2003. godine došlo se do zaključka da je materinski govor, odnosno, zavičajni idiom od velike koristi u nastavnoj komunikaciji. Zavičajni idiom služi kao posrednik te omogućuje učenicima primanje i slanje informacija i prije nego što ovladaju hrvatskim standardnim jezikom.

Slobodna upotreba zavičajnog idioma tijekom nastavne komunikacije dovodi do razvijanja intelektualnih i jezično-komunikacijskih sposobnosti uz pomoć kojih će učenik lakše savladati hrvatski standardni jezik (Puljak, 2011).

Zavičajni govori učenika se razlikuju od mjesta do mjesta. Uzevši to u obzir, postoji nekoliko kriterija koji mogu poslužiti za uspješnije savladavanje hrvatskog standardnog jezika. Prvi kriterij je utjecaj mjesnih idioma. Učenici čija imanentna gramatika ne odstupa od normativne gramatike u velikoj mjeri lakše i brže će usvojiti hrvatski standardni jezik. Drugi kriterij je stav prema zavičajnom idiomu u kojem je vrlo ključan učitelj. Učitelj tijekom nastave, svjesno ili nesvjesno prenosi na učenike svoj stav o jeziku pa tako i o zavičajnom idiomu učenika. Treći kriterij je stav prema hrvatskom standardnom jeziku. Učenici koji imaju razvijen pozitivan stav prema hrvatskom standardnome jeziku brže i lakše će ga usvojiti (Alerić i Gazdić-Alerić, 2009: 7).

Zbog osobitosti jezično-intelektualnog razvoja kod djece razredne nastave, oni ne mogu u potpunosti udovoljavati zahtjevnosti složenog procesa kao što je jezična komunikacija na hrvatskome standardnome jeziku. Govoreni jezik ima vrlo važnu ulogu u životu pojedinca jer, osim što služi kao osnova za sporazumijevanje, utječe na razvoj lingvističkih i psihosocijalnih sposobnosti. Proces pretvaranja misli u jezik vrlo je složeni proces. Govornik pretražuje svoju bazu jezičnih izraza te nesvjesno upotrebljava prvi izraz za određeni pojam kojeg je naučio, u ovome slučaju, na zavičajnom idiomu. Unatoč tome što su odgojno-obrazovne ustanove svjesne kako učenici u obiteljskom okruženju govore zavičajnim idiomom odnosno govorom svoje sredine, svejedno se od njih očekuje da se od prvog dana u školi služe hrvatskim standardnim jezikom. Od učenika se od početka njihovog školovanja očekuje da usvoje nova znanja na hrvatskome standardnome jeziku kojeg nisu upoznali. Zbog takve prisile i načina ophođenja prema učeničkim zavičajnim govorima dolazi do svakodnevnog nerazumijevanja između sudionika nastavnog procesa, „standardnih“ jezičnih iskaza djece koji su sastavljeni od grešaka te zavičajnih jezičnih iskaza djece također prepunih pogrešaka (Puljak, 2011).

Javljaju se brojne pogreške koje učenici nesvjesno rade na početku školovanja. Većina tih grešaka se tijekom školovanja gubi i nestane, pogotovo u pisanome obliku. Nesigurnost u usmenome izražavanju će, u većini slučajeva, ostati kod govornika te će biti uočljive i kod odraslog obrazovanog pojedinca. Pogreške koje učenici rade u zavičajnome idiomu će trajno ostati i promijeniti njihov zavičajni govor. Pogreške u izgovoru možemo podijeliti na pogreške uzrokovane nepodudarnošću misli i govora (*Moja učiteljica/ ona je meni najbolja.*), pogreške unutarjezičnog povezivanja (*Životinjama koje ne pjevaju jesenske pjesme su lav, lisica...*) i pogreške kojima je uzrok dvojezičnost (*oču, nečiji prijatelj, one su se je...*). Navedene je pogreške u izgovoru moguće ispraviti upotrebom raznih materijala i strategija u radu s višejezičnim učenicima kojim će se čuvati jezični identitet učenika i usvajati standardni jezik (Puljak, 2011: 296).

Učenike je potrebno ohrabrivati i razvijati njihovu znatiželju. Učenici se susreću s novim ulogama koje su im dodijeljene ulaskom u školu – uloga čitatelja i uloga pisca. Čitanjem učenici razvijaju svoj rječnik te upoznaju standardni hrvatski jezik. Tijekom čitanja teksta, znatiželjniji učenici će se zapitati što znači određena riječ. Ulogu pisca djeca, koja govore zavičajnim govorom, teže zauzimaju pa im je potrebno naglasiti razlike između zavičajnog i standardnog govora, ili ih usmjeriti prema samostalnom shvaćanju razlika, te povećati njihove jezično-komunikacijske sposobnosti (Puljak, 2011). Učenik spontano usvaja jezik već od malih nogu u obiteljskoj sredini što uključuje zavičajni idiom. Lingvisti tvrde da su učenici na početku školovanja sposobni razumjeti i primiti obilježja hrvatskog standardnog jezika te da je potrebno učenike u čim ranijoj dobi upoznavati s govornim osobitostima hrvatskog standardnog jezika (Visinko, 2010).

Tijekom poučavanja hrvatskog standardnog jezika, zavičajnom idiomu treba posvetiti pažnju jer je to bitna sastavnica hrvatske kulturne baštine. Potrebno je primjereno uključivati učenikov zavičajni idiom odnosno koristiti dijalektne predloške i izvore (Visinko, 2010).

4.2. Prednosti i razlozi za uključivanje zavičajnih sadržaja u odgojno-obrazovni sustav

Višejezičnost, odnosno govorenje više jezika, pozitivno utječe na mnoge vještine i sposobnosti pa tako i na kognitivne sposobnosti. Osobe koje se služe s više jezika svakodnevno se nalaze u poziciji u kojoj moraju promisliti koji jezik iskoristiti u određenoj komunikacijskoj situaciji. Suzbijanjem „nepotrebnog“ jezika i korištenjem „potrebnog“, dvojezične osobe razvijaju verbalne mogućnosti koje su usko povezane s kognitivnim sposobnostima. Istraživanja su pokazala da su višejezične osobe bolje u kontroliranju svojih osjećaja u određenim situacijama, bolje usmjeravaju pažnju te bez teškoća mogu prelaziti s jednog zadatka na drugi. Djeca koja ranije primijete da postoji jezik koji je drugačiji od njihovog zavičajnog idioma razvijaju jezični osjećaj te lakše usvajaju novi jezik.³

Uključivanje narječja u nastavni proces potaknulo je brojna razmišljanja te metodičke stavove i rasprave. Rezultati metodičkih rasprava prikazali su kako je bitno uključiti narječje u nastavni proces od početka odgojno-obrazovnog obrazovanja do njegovog završetka u srednjim školama. Sva pitanja vezana o uključivanje narječja su odgovorena s metodičkog stajališta, osim jednog, a najbitnijeg *kako?* Mogući odgovor je da je potrebno interdisciplinarno povezati znanosti o hrvatskome jeziku te ih takve poučavati u školi. Metodiku, jezikoslovlje, književnost, psihologiju, komunikologiju i pedagogiju povezuje narječje jer im je zajednički predmet poučavanja (Turza-Bogdan, 2013: 8). Postoje dva ključna razloga za uključivanje narječja i zavičajnih sadržaja u nastavni proces: kulturološki i didaktički. Kulturološki koji podrazumijeva važnost i očuvanje kulturne baštine i jezičnog identiteta učenika te didaktički koji osigurava primjenu načela zavičajnosti za uspješnije ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom (Težak, 1996: 409).

Usvajanje hrvatskog standardnog jezika u nastavi, uz zavičajni idiom učenika, pokazuje kako učitelj doista poštuje prvi idiom učenika te time ohrabruje učenike da ne odbace i zanemare svoj zavičajni govor. Takvim pristupom se može stvoriti sretna

³ Smiljanić, S. (2015). *Kognitivne prednosti višejezičnosti*. Pribavljeno 08.05.2020. s <http://bmri.uniri.hr/kognitivne-prednosti-visejezicnosti/>

i potpuna višejezična osoba koja se ne ustručava koristiti s oba usvojena idioma u različitim situacijama (Turza-Bogdan, 2013). Gotovo je neizbježan govor učenika na zavičajnome idiomu, pogotovo u razrednoj nastavi. Učitelji su slobodni, iako se tijekom nastavnog procesa govori hrvatskim standardom, koristiti zavičajni govor na nastavi. Zavičajna anegdota, razgovor, poslovice, uzrečica, šala tijekom nastavnog sata povećava motivaciju učenika, doprinosi smanjenju napetosti u odnosu učitelj-učenik te usređuje učenike (Težak, 1996).

4.3. Pristup implementaciji kajkavskog narječja u nastavu Hrvatskog jezika

Zavičajni sadržaji, bez obzira na narječje, koji će se koristiti u nastavi Hrvatskog jezika biraju se:

- s obzirom na usvajanje hrvatskog standarda
- s obzirom na osvješćivanje razlike između standarda i zavičajnog idioma, ali na način da idiom bude sociološki „priznat“ jezik
- s obzirom na upoznavanje hrvatskog jezika kao jezika s tri narječja
- s obzirom na jezično izražavanje na zavičajnom idiomu i standardu
- s obzirom na upoznavanje književnih djela na trima narječjima, razvoj literarnih sposobnosti, interesa i kulture (Turza-Bogdan, 2013: 31)

Kajkavsko je narječje moguće iskoristiti u svim domenama Hrvatskog jezika te se ono kroz sva područja mora nadopunjavati. Književnoumjetnički tekstovi na kajkavskome narječju nisu primjenjivi u nastavi Hrvatskog jezika za razrednu nastavu jer se starije kajkavske riječi ne podudaraju sa sadašnjim govorom učenika. Potrebno je koristiti tekstove koji se danas nalaze u udžbenicima ili ih prilagoditi pazeći na pravilan prijevod (Blažeka, 2008). Prilikom odabira književnog teksta bitno je paziti na dob i mogućnosti učenika, kriterije koji su postavljeni *Kurikulumom za nastavni predmet Hrvatski jezik* te poštivati estetski kriterij. Tijekom modela školske interpretacije potrebno je objasniti učenicima nepoznate riječi na kajkavskom narječju,

kao i za svaki književni tekst. Nadalje, potrebno je prvo pročitati i pravilno iznijeti sve osobitosti kajkavske riječi kako bi ga učenici mogli slušno primiti i doživjeti. Poneki krajevi imaju izrazito istaknut kajkavski govor. U takvim krajevima dobro je kajkavski književni tekst uključiti u početno čitanje i pisanje kako bi učenici uočili razliku prema hrvatskom standardu, uspješno uočili glas i zapisali slovo. Učenik, koji se ne služi zavičajnim idiomom kao njegovi vršnjaci, ne treba čitati tekst na kajkavskom narječju već je dovoljno da se služi svojim idiomom kako ne bi došlo do karikiranja i razvijanja stereotipa o narječju. Književni tekstovi na kajkavskome narječju, kao i tekstovi na hrvatskome standardu, služe kao lingvometodički predložak za ostvarivanje ishoda kroz sve domene Hrvatskog jezika. Učenicima je moguće na temu teksta zadati stvaralački zadatak uz mogućnost izbora jezika izražavanja. Tekst koji je zasićen jezičnim pojavama može se upotrijebiti kod uočavanja razlika između hrvatskog standardnog jezika i kajkavskog narječja te usvajanja hrvatskog standarda. Učenici na kajkavskim područjima ne razlikuju *č* i *ć*, *ije* i *je*, *đ* i *dž* te se već od prvog razreda može poticati učenike na opažanje i izgovaranje riječi na standardu (Turza-Bogdan, 2013). Učitelji koji žele uključiti zavičajne sadržaje u nastavu susreću se s manjkom dostupnih metodičko-didaktičkih sadržaja, istraživanja i knjiga. Primjer zavičajne čitanke je „Kajkavska čitanka Božice Brkan“ koju je Agencija za odgoj i obrazovanje odobrila za uporabu kao pomoćno sredstvo u nastavi hrvatskog jezika u svim razredima srednje škole. Nadamo se da će tijekom kurikularne reforme i daljnjih napredovanja hrvatskog školstva zaživjeti zavičajne čitanke i razlikovne školske gramatike koje će povećati upotrebu zavičajnih sadržaja u osnovnim školama.

Učenicima je potrebno pohvaliti govor, proširiti njegov izričaj, ponavljati njegov izričaj, postavljati pitanja otvorenog tipa te dati učenicima vremena prije nego što odgovori na pitanje (McNeill, 1997., prema Turza-Bogdan, 2013). Opće je poznato kako učenici pozitivno reagiraju na pohvalu. Pohvala na govor može rezultirati slobodnim izražavanjem učenika te mora biti iskazana kao prihvaćanje njegovog izričaja (*Tako je. Lijepo si to rekao.*). Proširivanje učenikovog izričaja provodi se uz ponavljanje njegove rečenice te proširivanje iste (*Da, svidjela ti se pjesma. Što ti se posebno svidjelo u pjesmi?*) pritom ne pokazujući nezadovoljstvo odgovorom. Otvorenim se pitanjima od učenika traži cjeloviti iskaz te se razvijaju njegove

kreativne i komunikacijske sposobnosti. Kod otvorenih pitanja, važno je učenicima dati dovoljno vremena za promišljanje o odgovoru. Potrebno je ponoviti pitanje i drugi put, a ukoliko se ne dobije odgovor tada ga je potrebno preformulirati. Izraz lica kod očekivanja učenikovog odgovora mora izgledati zainteresirano jer se u suprotnome stvara nervoza kod učenika i strah od odgovaranja.

Primjer ispravljanja zavičajnog idioma učenika:

Učenik: ... *i videl je jednoga debeloga pesa.*

Učitelj: *Da, tako je* (pohvala govora). *Vidio je jednoga debelog psa* (ponavljanje djetetova izričaja). *Što se zatim moglo dogoditi?* (pitanje otvorenog tipa, stanka očekivanja, uvažavanje djetetova zanimanja) (Turza-Bogdan, 2013: 145).

5. ZAVIČAJNI SADRŽAJI KAJKAVSKOG NARJEČJA U NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA

U ovome poglavlju će se prikazati zastupljenost kajkavskog narječja u nastavnim planovima i programima u prošlosti, analizirat će se *Nastavni plan i program iz 2006. godine* kao i *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu*. Također, prikazat će se rezultati analize udžbenika i čitanka iz Hrvatskog jezika za razrednu nastavu te zastupljenost zavičajnih kajkavskih sadržaja u izvannastavnim aktivnostima u Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji.

5.1. Nastavni planovi i programi u prošlosti

Kajkavsko narječje i književnost, kroz povijest hrvatskog školstva, zauzima vrlo malo prostora u nastavnim planovima i programima. Hrvatski školski sustav možemo promatrati kroz četiri vremenska razdoblja s obzirom na kajkavsko narječje i književnost (Turza-Bogdan, 2011).

Početak prvog vremenskog razdoblja obilježava 1882. godina kada izlazi prvi dokument kojim se organizira hrvatsko školstvo *Naredbe izdane na osnovu školskog zakona od 14. listopada 1874. do konca 1882.* Kraj prvog vremenskog razdoblja smatra se 1946. godine kada izlazi *Nastavni plan i program za osnovne škole u Narodnoj Republici Hrvatskoj*. U navedenom razdoblju vidljivo je sustavno opismenjavanje na hrvatskom standardnom jeziku. U navedenim nastavnim planovima i programima ne spominje se zavičajni govor, hrvatska narječja pa tako ni samo kajkavsko narječje i književnost.

Drugo razdoblje počinje 1946. godine te traje do 1972. godine. Dokument kojim se hrvatsko školstvo reguliralo u ovome razdoblju je *Nastavni plan i program za osnovne škole u Narodnoj Republici Hrvatskoj iz 1946. godine*. U navedenome dokumentu, ne spominju se književna djela na kajkavskome narječju. Uputa koja stoji

u nastavnome planu i programu jest da se ispravlja učenički govor u prvome razredu i da se teži sustavnom usvajanju standardnoga jezika te da se ne njeguje govor sredine. Navedene upute se nalaze i u nastavnim planovima i programima koji su slijedili u ovome razdoblju iz 1947., 1948. i 1950. godine. Nadalje, sljedeći nastavni plan i program izlazi 1951. godine pod nazivom *Nastavni plan i program za osmogodišnje škole i niže razrede gimnazija* te se u njemu mogu uočiti razlike u odnosu na prethodno izdane dokumente s obzirom na kajkavsko narječje i književnost. Javlja se novo poglavlje za četvrti razred osnovne škole *Pouke o jeziku* u kojem se nalazi nastavna tema *Narječja i govori našeg jezika*. Dalje, slijedi završna natuknica koja upozorava učitelje da ispravljaju dijalektizme, barbarizme, vulgarizme i provincijalizme. Narječja i govori pripadali su sastavnici *Jezik* školskog predmeta Hrvatski ili srpski jezik tako da je upitno koliko su učitelji doista poučavali narječja općenito, a kamoli onda i svakog pojedinačno. U nastavnome planu i programu iz 1958. godine *Osnovna škola, Programatska struktura* navedena je uputa za govore sredine te se nalaže učiteljima da dopuste učenicima izražavanje na vlastitome dijalektu, ali i da se u dijalektalnim krajevima posebnu pažnju obrati i na usvajanje standardnoga jezika. I u navedenome se programu tek u četvrtom razredu javlja naputak za učitelje da ispravljaju dijalektizme u govorenju i pisanju. Slični se naputci javljaju u službenim dokumentima do kraja navedenog razdoblja odnosno do 1972. godine.

Treće razdoblje počinje 1972. godine te traje do 1990. godine. Početne godine ovoga razdoblja izlazi novi nastavni plan i program u kojem se nalaze natuknice za integraciju narječja u nastavu te se prvi put javlja popis pisaca koja se preporučuju učiteljima osnovnih i srednjih škola za interpretaciju u nastavi Hrvatskog ili srpskog jezika. Kao i u dosadašnjim nastavnim planovima i programima, u nižim razredima osnovne škole ne obrađuju se narječja. Programske odrednice koje su upućene učiteljima za više razrede osnovne škole spominju kajkavsko i čakavsko narječje te je nastavnicima data sloboda u odabiru tekstova za interpretaciju na nastavi. Zbog navedenog, došlo je do velikog porasta dječjih kajkavskih literarnih tekstova što potvrđuje izlazak zbirke *Antologije hrvatskog dječjeg kajkavskog pjesništva* (Fišer, 1976, prema Turza-Bogdan 2011). Novi nastavni plan i program izlazi 1983. godine u kojem se, prema načelu korelacije, školski predmeti dijele u područja. Hrvatski ili

srpski jezik pripada jezično-umjetničkom području za koji se koristi dokument *Jezično-umjetničko područje za 1.-4. razred osnovne škole*. U trećem razredu javlja se cjelina *Jezik – Književni i zavičajni govor* u kojem se navedeni termini – književni jezik i zavičajni govor prvi put stavljaju pod zajedničku oznaku. Na popisu pjesma za interpretaciju na satu književnosti za četvrti razred našla se i pjesma Stjepana Jakševca *Ni Zagorje malo*. U nastavnim planovima i programima koji su izdani nakon 1983. godine, a pripadaju ovome razdoblju, nema značajnijih promjena koje se tiču položaja kajkavskog narječja.

Posljednje razdoblje započinje 1991. godine te traje do 2006. godine. U ovome razdoblju dolazi do značajnog povećanja sadržaja na narječjima u nastavnim planovima i programima. *Nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj* stupa na snagu 1991. godine te se njime organizira nastava u samostalnoj Republici Hrvatskoj. Što se tiče razredne nastave, za treći razred je stavljena nova odrednica *Književni i zavičajni govor*. Četiri godine kasnije, 1995. godine, izlazi novi nastavni plan i program *Okvirni nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj*. U navedenom dokumentu, u opisu nastavnog predmeta Hrvatski jezik, stoji da treba razvijati čitanje književnih i neknjiževnih tekstova te da se stvaralačko izražavanje održava na sva tri narječja. U trećem razredu se potiče učenike na stvaralačko pisanje na zavičajnome govoru te se od trećeg razreda, na prijedlogu za gledanje, nalaze zavičajne televizijske emisije. Sljedeći nastavni plan i program izlazi 1999. godine *Nastavni plan i program za osnovnu školu* koji se ne razlikuje od prethodnog što se tiče razredne nastave. U navedenom nastavnom planu i programu je detaljno razrađen izborni program na kajkavskome narječju s kajkavskom književnošću i jezičnim igrama pa i izvanučioničnom nastavom. Sljedeći nastavni plan i program koji je izrađen prema konceptima Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS) izlazi 2006. godine pod imenom *Nastavni plan i program za osnovnu školu*.

5.2. Nastavni plan i program za osnovnu školu iz 2006. godine

Nastavni plan i program za osnovnu školu je službeni dokument kojim se više od jednog desetljeća reguliralo školstvo u Republici Hrvatskoj. Njime je propisana zastupljenost pojedinog predmeta u školskoj satnici te su određene nastavne teme i cjeline svakog predmeta kroz cijelu osnovnu školu. Svaka nastavna tema je dodatno opisana uz pomoć ključnih pojmova te obrazovnih postignuća koji pokazuju kvantitetu znanja koje učenik treba usvojiti obradom određene teme. Nastavna područja predmeta Hrvatski jezik prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* su: jezik, jezično izražavanje, književnost te medijska kultura dok je u prvome razredu dodano područje početno čitanje i pisanje.

Zavičajni sadržaji na kajkavskome narječju nisu zastupljeni u prvome razredu. Nastavno područje početnog čitanja i pisanja nema upute za ostvarivanje načela zavičajnosti tijekom upoznavanja učenika sa standardnim jezikom. U drugome razredu također nema zavičajnih sadržaja kao ni posebnih uputa. Učenici se upoznaju sa stvaralačkim pisanjem, prema zadanome poticaju, te se tu otvara mogućnost prema samostalnoj inicijativi učitelja da dopusti svojim učenicima pisanje na zavičajnom idiomu, uz pisanje na standardnome jeziku. Na popisu filmova za drugi razred nalaze se televizijske emisije prema odabiru učitelja koje se povezuju sa zavičajem učenika.

Zavičajni sadržaji se ne javljaju ni u trećem razredu. Nalazi se tema *Sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom*, ali bez ikakvih daljnjih uputa vezanih uz zavičajni govor. U četvrtome razredu nalazi se nastavna tema *Književni jezik i zavičajni govor* uz ključne pojmove: književni jezik, zavičajni govor, narječje te obrazovna postignuća: razlikovati književni jezik od zavičajnoga govora; odrediti svoj zavičajni govor u odnosu na jedno od tri narječja hrvatskoga jezika; usmeno i pisano komunicirati na svome zavičajnome govoru.

Na popisu lektire se ne nalazi nijedno djelo pisano kajkavskim narječjem. Prema navedenome, vidljivo je da kajkavsko narječje, a ni druga narječja, nisu dovoljno zastupljena u razrednoj nastavi prema *Nastavnome planu i programu za osnovnu školu (2006)*.

5.3. Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatskog jezika za osnovnu školu

Kurikularna reforma „Škola za život“ počela je 2019. te je 2020. godine zaživjela u svim razredima osnovne škole. U sklopu kurikularne reforme doneseni su kurikulumi za svaki školski predmet te međupredmetne teme. Tako je za nastavni predmet Hrvatski jezik donesen *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*.

Kod opisa nastavnog predmeta stoji kako kurikulum počiva na važnim načelima koje uključuje i načelo zavičajnosti. Zavičajni sadržaji odnosno zavičajni idiom je u većoj mjeri zastupljen u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik* nego u *Nastavnome planu i programu*. U *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik* se već u prvom razredu osnovne škole spominje odgojno-obrazovni ishod „OŠ HJ A.1.6. Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.“ te razrada navedenog ishoda glasi: „prepoznaje različitost u riječima (izraznu i sadržajnu) između mjesnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika“. Kod preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnog ishoda objašnjeno je kako je zavičajni idiom važan za kulturno nasljeđe. Također se navodi da je slobodno izražavanje na idiomu kojeg učenik najbolje poznaje od iznimne važnosti za daljnji razvoj komunikacijske kompetencije i za suzbijanje straha od jezičnog izražavanja u metodičkoj situaciji.

U drugom razredu osnovne školi, u predmetnom području hrvatski jezik i komunikacija, nalazi se odgojno-obrazovni ishod: „OŠ HJ A.2.6. Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik.“. Kod razrade ishoda je naznačeno kako učenik uspoređuje riječi mjesnog govora s hrvatskim standardnim jezikom, sluša i govori tekstove na mjesnom govoru te čita i piše kratke tekstove na mjesnom govoru u skladu sa svojim interesima i mogućnostima. Razrada odgojno-obrazovnog ishoda „OŠ HJ B.2.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.“ upućuje na sastavljanje malog zavičajnog rječnika.

U trećem razredu, odgojno-obrazovni ishod „*OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.*“ odnosi se na istraživanje učenika u knjižnicama o tekstovima i spomenicima vezanima za jezični identitet i baštinu te u govornoj i pisanoj komunikaciji učenik uočava razliku između zavičajnog govora i hrvatskog standardnog jezika.

U četvrtom razredu, uvažavajući načelo zavičajnosti, odgojno-obrazovni ishod „*OŠ HJ A.4.6. Učenik objašnjava razliku između zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.*“ odnosi se na sva tri narječja: kajkavsko, štokavsko i čakavsko te učenik određuje kojem narječju pripada, čita tekstove na različitim narječjima te razvija pozitivan odnos prema narječjima.

Većina odgojno-obrazovnih ishoda koji su prikazani u Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik u razrednoj nastavi nalazi se u predmetnom području hrvatski jezik i komunikacija.

5.4. Udžbenici i čitanke Hrvatskog jezika

Prema *Zakonu o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu*⁴ udžbenik je „obvezni obrazovni materijal u svim predmetima koji služi kao cjelovit izvor za ostvarivanje svih odgojno-obrazovnih ishoda utvrđenih predmetnim kurikulumom, kao i očekivanja međupredmetnih tema za pojedini razred i predmet. Sadržaj i struktura udžbenika mora omogućavati učenicima samostalno učenje i stjecanje različitih razina i vrsta kompetencija, kao i vrednovanje usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda i očekivanja međupredmetnih tema.“. Čitanku možemo definirati kao školsku knjigu koja se sastoji od odabranih književnih, znanstvenih,

⁴ *Zakonu o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu.* (2018). Pribavljeno 14.05.2020. s <https://www.zakon.hr/z/1747/Zakon-o-ud%C5%BEbenicima-i-drugim-obrazovnim-materijalima-za-osnovnu-i-srednju-%C5%A1kolu>.

poučnih i znanstveno-popularnih tekstova koji su primjereni djeci određene dobi. Tekstovi koji se nalaze u čitanci služe za učenje jezika, razvijanje usmenog i pismenog izražavanja te čitalačkih vještina u školi i izvan nje.⁵

Kajkavsko narječje i zavičajni sadržaji rijetko su zastupljeni u udžbenicima i čitankama za prva četiri razreda osnovne škole. Teme književnih tekstova koji se nalaze u čitankama su prigodnog karaktera koje predstavljaju godišnja doba, praznike i blagdane. Udžbenik i čitanka nisu jedini obrazovni materijal koji se smiju koristiti u razrednoj nastavi pa malu zastupljenost zavičajnih sadržaja učitelji mogu nadoknaditi drugim izvorima znanja.

U početnicama za prvi razred osnovne škole, zavičajni sadržaji nisu zastupljeni u očekivanoj mjeri. Autorice početnice za prvi razred osnovne škole „Zlatni dani 1“ Sandra Centner, Anđelka Peko i Ana Pintarić nisu uključile tekstove na hrvatskim narječjima već samo pjesmu „Moj zavičaj“ autora Augusta Harambašića. U početnicama „Pčelica početnica 1. i 2. dio“ autorica Sonje Ivić i Marije Krmpotić-Dabo, „Vrtuljak“ autorica Ankice Španić i Jadranke Jurić kao i početnici „Kap, kap...Slova slap“ autorica Ankice Španić, Jadranke Jurić i Marije Vrabec nisu zastupljeni zavičajni sadržaji u samim tekstovima ni metodičkim instrumentarijima uz tekstove. Autorice integriranog radnog udžbenika „Škrinjica slova i riječi 1. i 2. dio“ Dubravka Težak, Marina Gabelica, Vesna Marjanović i Andrea Škribulja Horvat uključile su zavičajni sadržaj u drugi dio navedenog udžbenika. Uz tekst „Čarobni brkovi“ u drugom dijelu navedenog udžbenika nalazi se, u sklopu metodičkog instrumentarija, različiti nazivi za baku i djeda iz različitih krajeva i na različitim dijalektima te se kasnije pita učenike kako oni zovu svoju baku i svoga djeda. Također, na 135. stranici istog udžbenika nalazi se brojalica „Mali črni pesek“ na kajkavskom narječju.

Udžbenici i čitanke iz hrvatskoga jezika za drugi razred osnovne škole također rijetko sadrže kajkavske zavičajne sadržaje. Zavičajni književni tekstovi „Gnijezdo na Griču“ Ratka Zvrka, „Jesen na Korani“ Vladimira Halovanića i „Slavonski kruh“

⁵ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Čitanka. Pribavljeno 29.05.2020. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13428>

Marijane Andrišek opisuju gradove Zagreb i Karlovac te Slavoniju, ali su napisani hrvatskim standardnim jezikom. Navedeni tekstovi se nalaze u čitanci „Kuća svemoguća“ čiji su autori Diana Zalar, Dijana Dvornik i Frano Petruša. Integrirani radni udžbenik „Slovo po slovo 2“ za prvo i drugo polugodište autorica Terezije Zokić i Benite Vladušić ne sadrži zavičajne sadržaje i tekstove na hrvatskim narječjima. Također, čitanke i udžbenici „Zlatni dani 2“ i „Gdje stanuju priče i pjesme?“ autorice Andree Škribulja kao i čitanka i jezični udžbenik „Cvrkut riječi“ autora Darka Cindrića, Sanje Polak i Dubravke Težak ne sadrže zavičajne sadržaje. U drugom dijelu integriranog radnog udžbenika „Škrinjica slova i riječi“ autorica Dubravke Težak, Marine Gabelica, Vesne Marjanović i Andree Škribulja Horvat nalazi se nastavna cjelina „Mjesni govor i hrvatski standardni jezik“, ali nema dodatnih tekstova i sadržaja na nekom od narječja. Tekst na čakavskom narječju „A nisan ja kriv“ autora Vise Mateta nalazi se u čitanci „Od slova do snova 2“ autorica Vesne Budinski, Katarine Franjčec, Marijane Zelenika Šimić i Ivane Lukas.

Zavičajni sadržaji zastupljeniji su u udžbenicima i čitankama za treći razred osnovne škole. Čitanka „Carstvo riječi“ (Dubravka Težak i Sanja Polak) sadrži tekst na kajkavskome narječju „Kak je lepa Hrvatska“ Milana Crnkovića. Pjesma „Ftiček“ Nikole Pavića napisana je kajkavskim narječjem i nalazi se u udžbeniku „Vrijeme igre 3“ autorica Tamare Turze-Bogdan i Slavice Pospiš. Također, u navedenom udžbeniku nalaze se tekstovi koje su napisali učenici trećih razreda o svom zavičaju na vlastitom mjesnom govoru. U udžbeniku „Hrvatska čitanka 3“ autora Ante Bežena i Vesne Budinski, možemo pronaći pjesme „Hrvatsko Zagorje“ i „Kaj“ autora Dragutina Domjanića koje su pisane na kajkavskom narječju. Navedeni udžbenik sadrži kratke pjesme pisane kajkavskim narječje iz Podravine, Gorskog kotara i Međimurja te se kraj njih nalazi mali zavičajni rječnik. Također, nalaze se kratke pjesme iz Istre i Splita pisane čakavskim narječjem. Dodatni zadaci za učenike koji se nalaze u udžbeniku potiču učenike na daljnje istraživanje i spoznavanje svog narječja. U sljedećim čitankama i udžbenicima nema zavičajnih sadržaja te nije prikazano nijedno od hrvatskih narječja: „Slovo po slovo 3“ autorica Terezije Zokić i Benite Vladušić, „Od slova do snova 3“ autorica Vesne Budinski, Katarine Franjčec, Marijane Zelenika Šimić i Ivane Lukas te „Zlatna vrata 3“ autorica Sonje Ivić i Marije Krmpotić.

Nastavna tema „Književni jezik i zavičajni govor“ u udžbenicima i čitankama za četvrti razred obrađuje se uz pomoć kratkih pjesma na svima trima narječjima. Kajkavsko je narječje prikazano pjesmom „Međimorje“ Ivice Jembriha, čakavsko narječje pjesmom „Ča ni lipo“ Tatjane Pokrajac-Papucci te štokavsko narječje pjesmom „Zima“ Mirka Sankovića u udžbeniku „Zlatna vrata 4“ autorica Sonje Ivić i Marije Krmpotić. Na isti način se obrađuje navedena nastavna tema u udžbeniku „Hrvatski jezik 4“ autorica Dunje Pavličević-Franić i Dunje Domišljanović te „Moja staza 4“ autorica Ane Pintarić, Anđelke Peko, Sandre Centner, Lidije Bakota i Valentine Majdenić. U udžbeniku „Slovo po slovo 4“ autorica Terezije Zokić i Benite Vladušić se također nalazi navedena nastavna tema te nema drugih književnih tekstova na nekom od narječja. Autorice čitanke „Od slova do snova 4“ Vesna Budinski, Katarina Franjčec, Marijana Zelenika Šimić i Ivana Lukas su uključile dva teksta na čakavskom narječju „Cvite i dite“ te „Šporki Roko“ autora Tončija Petrasova Marovića u navedenu čitanku. Porast zavičajnih sadržaja u udžbenicima za četvrti razred je očekivan s obzirom na postojanje nastavne teme „Književni jezik i zavičajni govor“ u Nastavnome planu i programu za osnovnu školu (2006). Učenici se upoznaju s karakteristikama svog i ostalih narječja, uspoređuju narječja te shvaćaju kako je hrvatski jezik tronarječan. Također, razvija se svijest o važnosti i očuvanju svih triju narječja Republike Hrvatske.

Kurikuralna reforma „Škola za život“ krenula je 2019. godine te je relativno novi način organiziranja i unaprjeđivanja hrvatskog školstva. S obzirom na to, udžbenici koji su napisani u skladu s ishodima koje sadrži *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovnu školu* još ne možemo pronaći u slobodnoj prodaji. Zasiurno će novi udžbenici za Hrvatski jezik pridati veću pozornost zavičajnim sadržajima uvažavajući ishode koji su propisani *Kurikulumom za nastavni predmet Hrvatski jezik*.

5.5. Načelo zavičajnosti u drugim nastavnim predmetima

Načelo zavičajnosti jedno je od temeljnih načela koji su propisani Nacionalnim okvirnim kurikulumom i zastupljeno je, u određenoj mjeri, u svakom nastavnom predmetu.

Načelo zavičajnosti se najbolje može primijetiti u nastavnom predmetu Priroda i društvo. U prvome razredu učenici se upoznaju s putem od škole do kuće, a u drugome razredu s mjestom svoga prebivališta. U trećem razredu se područje upoznavanja učenika širi na njegov zavičaj te sve karakteristike i posebnosti zavičaja dok se u četvrtome razredu obrađuje cijela Republika Hrvatska. Primjećuje se kako sadržaj polazi od bližeg prema daljem te se, u većini slučajeva, navedeni prostorni sadržaji održavaju izvan učionice. Načelo zavičajnosti i zavičajni sadržaji su u manjoj mjeri zastupljeni u nastavnome predmetu Matematika, ali je moguće učenicima zadati zadatak koju uključuje zavičajni govor učenika. Primjer takvog zadatka može biti: „Luka je kupio dva škraka. Ana je kupila 3 škraka. Tko je kupio više?“.

Na nastavnome predmetu Likovna kultura, učenici likovno doživljavaju i stvaraju svijet koji ih okružuje pa to uključuje i njihov zavičaj. Izlaskom iz razreda, u obližnji park i slično, mogu naslikati prirodu, spomenike i ostala obilježja mjesta koji ih okružuje. Tijekom nastave Glazbene kulture, učenici upoznaju tradicijsku glazbu svog zavičaja što uključuje i kajkavske pjesme. *Kurikulumom za nastavni predmet Glazbena kultura* određeno je da učitelj u svakome razredu bira određen broj pjesama koje potječu iz njegovog zavičaja, a u skladu su s mogućnostima učenika. Većinom se u četvrtom razredu upoznaju s tradicijskom glazbom sjeverozapadne Hrvatske te su neizostavne pjesme „Kriček stoji pod oblokom“, „Miš mi je polje popasel“, „Kriči, kriči tiček“ i mnoge druge. Na nastavi Tjelesne i zdravstvene kulture, učenike se upoznaje s narodnim plesovima njihovog zavičaja te se na taj način čuva kulturna baština učenika. Također, većina zavičajnog sadržaja u području Tjelesne i zdravstvene kulture se provodi u četvrtom razredu.

5.6. Zavičajni sadržaji u izvannastavnim aktivnostima

Prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) izvannastavne aktivnosti podrazumijevaju „učiteljevu slobodu kreiranja odgojno obrazovnog rada i smisao za stvaralaštvo, a istodobno i uspješan poticaj za angažiranje učenika za rad izvan redovite nastave“. Izvannastavne aktivnosti često proizlaze iz jednog školskog predmeta, ali su interdisciplinarne odnosno povezuju sadržaj više školskih predmeta i međupredmetnih tema. Učitelj je kreator i organizator provedbe izvannastavnih aktivnosti te je učenicima omogućeno učenje novih vještina i sadržaja ili provedba praktičnog rada u školi, ali bez sumativnog vrednovanja. Kako bi se ostvarili ciljevi izvannastavnih aktivnosti bitna je kvalitetna komunikacija između učenika i učitelja u poticajnom razrednom ozračju (Fudurić, 2012). Izvannastavne aktivnosti organiziraju se na temelju načela slobodnog izbora i učeničke samouprave odnosno učenici sami, prema svojim afinitetima, biraju kojoj će izvannastavnoj aktivnosti pristupiti (Koraj, 1999, prema Valjan Vukić, 2016). Učenici u izvannastavnim aktivnostima razvijaju socijalne kompetencije, izgrađuju stavove i vrijednosti te imaju osjećaj afirmacije i pripadnosti s obzirom na vršnjake i školu (Valjan Vukić, 2016). Sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima učenici također otkrivaju svoje posebne sklonosti te zadovoljavaju svoje potrebe (Pejić-Papak i Vidulin, 2016). Izvannastavne aktivnosti, s obzirom na sadržaj i područje, mogu biti prirodoslovno-matematičkog karaktera, literarne, novinarska, sportsko-rekreacijskog karaktera, tehničko-stvaralačke, u svrhu očuvanja prirode, očuvanje kulturne baštine i ostalo (Nastavni plan i program, 2006).

Osnovne škole u Krapinsko-zagorskoj županiji, Varaždinskoj županiji te Međimurskoj županiji imaju raznovrsne izvannastavne aktivnosti koje obuhvaćaju sva područja propisana *Nastavnim planom i programom za osnovnu školu*. Svaka osnovna škola ima nekoliko izvannastavnih aktivnosti u kojima do izražaja dolazi dječje stvaralačko pisanje, izražajno čitanje ili recitiranje određenih tekstova; dramsko-recitatorska skupina, mali recitatori, literarna radionica, literarno-scenska skupina i sl. U Kurikulumu svake škole su uz sam naziv izvannastavnih aktivnosti navedeni i ciljevi te zadaće određene aktivnosti, te, s obzirom na ciljeve i zadaće kao i na vlastito prijašnje iskustvo, učitelji potiču učenike na samostalno stvaranje tekstova na zavičajnome govoru kao i njihovo recitiranje. Izvannastavne aktivnosti koje su u

potpunosti usmjerena prema očuvanju kajkavske riječi i zavičajnih sadržaja mogu se pronaći u Osnovnoj školi Marija Bistrica, Osnovnoj školi Matije Gupca u Gornjoj Stubici, Osnovnoj školi Donja Stubica, Osnovnoj školi Ante Starčevića u Lepoglavi te u II. osnovnoj školi Čakovec. U osnovnoj školi u Mariji Bistrici se na popisu izvannastavnih aktivnosti može pronaći *Mali kajkavci* kojoj je cilj govornim, pisanim i scenskim izražajem očuvati svoj zavičajni identitet. Također, nalazi se i izvannastavna aktivnost *Eko-etno skupina* te *Čuvari baštine* koji su isto usmjereni prema očuvanju jezične i kulturne baštine, zavičajnog identiteta i jezika. Izvannastavne aktivnosti koje su usmjerene prema očuvanju kajkavskih sadržaja i stvaranju novih u Osnovnoj školi Matije Gupca su *Etnografsko-folklorna grupa* i *Zagorska hiža*. Etnografsku grupu *Škrinjica* možemo pronaći u Kurikulumu osnovne škole u Donjoj Stubici kao izvannastavnu aktivnost, a ujedno i projekt *Malu kajkavianu* koja je posebno usmjerena prema njegovanju tradicijskog govora kao i lokalnih varijanti putem poetskog izraza, pisanja i govorenja. U nastavku slijedi primjer pjesme koju je učenica 4. razreda osmislila na izvannastavnoj aktivnosti *Mala kajkaviana*.

HERC

Stalne pumpa,

Stalne dela,

Mira si nigdar neda.

Se pokreče,

Stati neče.

Vudira stalne,

Boli nas jake.

Nič tak jake ne boli

Nek gda ga nešče

Ne zavoli.

ANTARES JAIĆ, 4.A⁶

⁶ *Mala kajkaviana*. Pribavljeno 24.04.2020. s <https://knjiznicads.weebly.com/mala-kajkaviana.html>.

Osnovna škola Ante Starčevića u Lepoglavi ima izvannastavnu aktivnost *Školski zavičajni muzej* putem koje njeguju tradiciju i kajkavski izraz. Druga osnovna škola u Čakovcu je na popis izvannastavnih aktivnosti smjestila *Čuvari kulturne baštine* te učenici upoznaju i čuvaju baštinu svojeg kraja i kajkavsko narječje.

Većina osnovnih škola na sjeveru Republike Hrvatske ima svoje učeničke zadruge koje, između ostalih, imaju i etno sekciju koja je zadužena za stvaranje i očuvanje kajkavskih sadržaja. Primjeri učeničkih zadruga su *Bedex* u općini Bedekovčina, školska zadruga *Stezica* osnovne škole u Lepoglavi, učenička zadruga *Barok* u Prvoj osnovnoj školi u Varaždinu, učenička zadruga *Ivančica* Osnovne škole Ivana Kukuljevića Sakcinskog u Ivancu te mnoge druge koje se bave narodnim stvaralaštvom.

6. MOGUĆNOSTI UKLJUČIVANJA KAJKAVSKIH ZAVIČAJNIH SADRŽAJA U RAZREDNOJ NASTAVI

U ovome poglavlju prikazat će se nekoliko metodičkih modela za svaki razred razredne nastave. Metodički modeli su izrađeni prema knjizi „Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskog jezika: prilozi za osnovnoškolsku nastavu“ autorice Tamare Turza-Bogdan te prema samostalnom istraživanju i prethodnom iskustvu s uporabom kajkavskog narječja u nastavi Hrvatskog jezika.

6.1. Prvi razred

6.1.1. Lingvometodički predložak na kajkavskome narječju u nastavi jezika

Načelo teksta u nastavi Hrvatskog jezika polazi od činjenice da učenici na temelju lingvometodičkog predloška odnosno teksta primjećuju, opisuju i usvajaju jezične pojave. Tekst je osnovica na nastavi kojom se usvaja hrvatski jezik (Težak, 1996). Kajkavski tekst u nastavi ne služi samo za upoznavanje jezičnih pojava već i za usporedbu kajkavskih riječi s riječima hrvatskog standardnog jezika. Učenici metodom razgovora tijekom interpretacije teksta nesvjesno prevode riječi s kajkavskog narječja na hrvatski standard (Turza-Bogdan, 2008). Dječja dramska pjesma „*Žugice, žugice, hote dimo s polja!*“ primjerena je za učenike prvog razreda te se upoznaju s rečeničnim znakovima na kraju upitne i usklične rečenice.

1. Nastavna jedinica: Rečenica
2. Domena: Hrvatski jezik i komunikacija
3. Tip nastavnoga sata: sat jezika - obrada
4. Ključni pojmovi: rečenica, upitna rečenica, usklična rečenica, izjavna rečenica.
5. Metodički sustavi i pristupi: komunikacijsko-funkcionalni, jezično-izražajni, komunikacijski.

6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda čitanja – analitičko-sintetička metoda i zorno čitanje, metoda rada na tekstu, metoda pisanja, metoda razgovora, metoda promatranja, metoda doživljavanja, metoda razmišljanja, metoda zaključivanja.

7. Socijalni oblici rada: frontalni oblik rada, individualni oblik rada, grupni oblik rada.

8. Nastavna sredstva i pomagala: ploča, kreda, pjesma, tekst, pisanke, olovke, udžbenik.

9. Odgojno-obrazovni ishodi:

„OŠ HJ A.1.2. Učenik sluša jednostavne tekstove, točno izgovara glasove, riječi i rečenice na temelju slušanoga teksta (sluša jednostavne tekstove iz različitih izvora, odgovara na pitanja o slušanome tekstu, sluša i razumije uputu i postupa prema uputi, spoznaje značenje riječi na temelju vođenoga razgovora).“

„OŠ HJ A.1.3. Učenik čita tekstove primjerene početnomu opismenjavanju i jezičnome razvoju (razlikuje slovo od drugih znakova, prepoznaje slova, povezuje napisano slovo s glasom, povezuje glasove i slova u slogove i cjelovitu riječ te riječi u rečenicu).“

„OŠ HJ A.1.4. Učenik piše školskim formalnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem (povezuje glasove i slova u cjelovitu riječ, a riječi u rečenicu, prepisuje riječi i rečenice, piše rečenični znak na kraju rečenice).“

„OŠ HJ A.1.6. Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika (prepoznaje različitost u riječima (izraznu i sadržajnu) između mjesnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika).“

„OŠ HJ A.1.7. Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju (pravilno izgovora glasove i naglašava riječi primjereno početnomu opismenjavanju).“

10. Korelacije:

10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ A.1.7. Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju (prepoznaje glasovnu strukturu riječi, uočava početni, središnji i završni glas u riječi, izvodi glasovnu analizu i sintezu).“

10. 2. Međupredmetna:

Glazbena kultura: „OŠ GK B.1.1. Učenik sudjeluje u zajedničkoj izvedbi glazbe (sudjeluje u zajedničkoj izvedbi glazbe).“

Osobni i socijalni razvoj: „osr B.1.2. Razvija komunikacijske kompetencije (aktivno sluša, daje i prima povratne informacije i komunicira u skladu s komunikacijskim pravilima).“

„osr A.4.3. Razvija osobne potencijale (dogovara se i prihvaća kompromise u situacijama kad je to opravdano, jasno iskazuje svoj stav).“

Učiti kako učiti: „uku D.1.2. 2. Suradnja s drugima. Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć. Uz praćenje učitelja prema uputama radi u paru ili u skupini.“

Struktura i tijek nastavnoga sata

Organizacija nastavnog sata/Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
	Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
<p style="text-align: center;">Uvodni dio</p> <p>Motivacija 10 minuta</p>	<p>Učenici su podijeljeni u pet skupina. Učitelj/ica najavljuje igru „Abecedo, stani!“. Učenici pjevaju pjesmu „Abeceda“ koju svira učitelj/ica. Kada učitelj/ica prestane svirati i prekine pjesmu, učenici glasno izgovore slovo na kojem su stali. Učitelj/ica zapisuje slovo na ploču. Postavlja pitanja: Što sam zapisao/zapisala na ploču? U što se pretvori slovo kada ga glasno izgovorimo? Što nastaje kada stavimo više slova jedno do drugoga? Učitelj/ica zapisuje na ploču nasumične riječi (mama, učiteljica, je, su, učenici, sunce, nebo, plavo, grije, dobra, vrijedni...).</p> <p>Zadatak učenika je, u skupinama, osmisliti rečenice iz zadanih riječi. Učenicima je izvršenje zadatka vremenski ograničeno te pobjeđuje skupina koja ispravno zapiše najviše rečenica.</p>	<p>Učenici sudjeluju u igri, rješavaju zadatke i pridržavaju se uputa za rad u skupinama.</p>	<p>Metoda usmenog izlaganja</p> <p>Frontalni oblik rada</p> <p>Grupni oblik rada</p> <p>Metoda razmišljanja</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda čitanja</p> <p>Metoda pisanja</p>	<p>„OŠ GK B.1.1. Učenik sudjeluje u zajedničkoj izvedbi glazbe.“</p> <p>„OŠ HJ A.1.4. Učenik piše školskim formalnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.“</p> <p>„uku D.1.2. 2. Suradnja s drugima Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.“</p>

Glavni dio	<p>Lingvometodički predložak</p> <p>5 minuta</p>	<p>Učenici se udobno smjeste i slušaju kajkavsku pjesmu „Žugice, žugice, hote dimo s polja!“ autorice Slavice Švec (prilog 1.).</p> <p>Postavljaju se pitanja: Kako ste se osjećali tijekom čitanja pjesme? O kome govori pjesma?</p> <p>Učenicima se podijeli primjerak pjesme te zajedno s učiteljem/icom pročitaju pjesmu. Učenike se upita ima li nepoznatih riječi te se one objasne. Učitelj/ica postavlja pitanja o pjesmi: Kamo se patkice moraju vratiti? Zašto moraju bježati doma? Trebaju li se patkice bojati vuka? Što radi vuk? Što biste vi napravili da ste na mjestu naših patkica?</p>	<p>Učenici slušaju pjesmu i odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda usmenog izlaganja</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Individualni oblik rada</p> <p>Metoda čitanja i rada na tekstu</p> <p>Metoda doživljavanja</p>	<p>„OŠ HJ A.1.3. Učenik čita tekstove primjerene početnomu opismenjavanju i jezičnome razvoju.“</p> <p>„OŠ HJ A.1.6. Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.“</p>
	<p>Zapažanje jezične pojave</p> <p>5 minuta</p>	<p>Učenici se upućuju na zapažanje jezične pojave: Od čega se sastoji pjesma? Što nastaje kada spojimo više riječi zajedno?</p> <p>Učenicima se zadaje zadatak da podcrtaju rečenice u pjesmi i zaokruže znak kojim ona završava.</p>	<p>Učenici odgovaraju na pitanja i rješavaju zadatak.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Individualni oblik rada</p> <p>Metoda promatranja</p> <p>Metoda zaključivanja</p>	<p>„osr B.1.2. Razvija komunikacijske kompetencije.“</p>
	<p>Promatranje jezične pojave</p> <p>5 minuta</p>	<p>Učenici čitaju rečenice i zapisuju se znakovi kojima rečenice završavaju na ploču. Učitelj/ica postavlja pitanja: Kojim znakom završavaju pitanja? Kako se zove znak</p>	<p>Učenici čitaju rečenice i zapisuju</p>	<p>Metoda čitanja i rada na tekstu</p>	<p>„OŠ HJ A.1.7. Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno</p>

	<p>na kraju odgovora na pitanje? Zašto je uskličnik na kraju odgovora? Kako ste izgovorili rečenice koje završavaju s upitnikom? Kako ste izgovorili one koje završavaju uskličnikom? Što je drugačije? Učenici glasno, uvažavajući pravilno naglašavanje, čitaju rečenice.</p> <p>Zadani lingvometodički predložak moguće je prilagoditi učenicima prvog razreda na način da se npr. riječ žugice zamijene sa slikom patkica.</p>	<p>znakove na ploču.</p> <p>Učenici odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda zaključivanja</p>	<p>analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju.“</p>
<p>Opisivanje jezične pojave</p> <p>8 minuta</p>	<p>Učitelj/ica objašnjava učenicima upitne, usklične i izjavne rečenice kao i važnost naglašavanja rečenica. Učenike se pita koji znak nedostaje na ploči. Učenici izgovore primjer za izjavnu rečenicu.</p>	<p>Učenici pažljivo slušaju učiteljicu.</p>	<p>Metoda usmenog izlaganja</p> <p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda doživljavanja</p>	<p>„OŠ HJ A.1.7. Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju.“</p>
<p>Provjera zaključaka na novim primjerima</p> <p>8 minuta</p>	<p>Učenicima se dijeli nastavni listić (prilog 2.). Rješavaju ga uz pomoć učitelja/učiteljice.</p>	<p>Učenici rješavaju listić.</p>	<p>Metoda pisanja</p> <p>Metoda zaključivanja</p>	<p>„osr A.4.3. Razvija osobne potencijale“</p>
<p>Učenje i sinteza</p> <p>4 minute</p>	<p>Učitelj/ica upita učenike: Koje znakove stavljamo na kraju rečenice? Kako nazivamo takve rečenice? Kada koristimo upitne rečenice? Kada koristimo</p>	<p>Učenici odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda razgovora</p>	<p>„osr A.4.3. Razvija osobne potencijale.“</p>

		usklične rečenice? Tko mi može dati primjer za izjavnu rečenicu?		Metoda zaključivanja Metoda razmišljanja	
Završni dio	Uspostavljanje kontinuiteta u radu 5 minuta	Učenici se vraćaju u skupine u kojima su bili u uvodnome dijelu sata. Zadatak svake skupine je zapisati jednu izjavnu, jednu uskličnu i jednu upitnu rečenicu.	Učenici pišu rečenice uvažavajući upute za rad u skupini.	Grupni oblik rada Metoda usmenog izlaganja	„OŠ HJ A.1.4. Učenik piše školskim formalnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.“
	Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	Pjesma Abeceda https://www.youtube.com/watch?v=nHGInXJ7pOU Tekst pjesme (prilog 1.)			
	Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:	<p>Primjer vrednovanja za učenje: Zeleno i crveno svjetlo Učenicima se na kraju nastavnog sata podijeli krug u crvenoj i zelenoj boji. Učiteljica postavlja pitanja te učenici moraju dignuti zeleno svjetlo ako je tvrdnja točna odnosno crveno svjetlo ako je tvrdnja netočna. Primjeri tvrdnja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rečenica uvijek završava točkom. 2. Na kraju rečenice dolaze uskličnik, upitnik ili točka. 3. Upitne rečenice služe za postavljanje pitanja. 4. Na kraju usklične rečenice nalazi se uskličnik. <p>Primjer vrednovanja kao učenje: Označi, zapiši, saznaj! U učionici se nalazi plakat na kojem je nacrtana tablica s oznakama veselog lica, zbunjenog lica i tužnog lica. Ispod svakog lica je napisano: Sve sam shvatio/shvatila. Imam pitanja. Moram još učiti.</p>			

	Tijekom izlaska iz učionice, na kraju sata, učenici samostalno odrede koliko su usvojili tijekom nastavnog sata te lijepe svoje ime ispod odgovarajućeg lica.	
Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost :	Motivacijska igra „Abecedo stani!“ i sastavljanje rečenica Odgovaranje na postavljena pitanja i rad u skupini. Završna aktivnost	
Poveznice na multimedijske i interaktivne sadržaje:	Dodatne poveznice: Kajkavski abecedar https://www.youtube.com/watch?v=oQGa6BaJaEE&t=2s https://wordwall.net/hr/resource/594293/hrvatski-jezik/re%c4%8denice	

PLAN PLOČE

REČENICE
UPITNA REČENICA De je vok?
USKLIČNA REČENICA Ne vupamo!
IZJAVNA REČENICA Žugice bežiju od voka.

6.1.2. Narodna pripovijetka na kajkavskom narječju

Učenici se uz pomoć narodne pripovijetke upoznaju s običajima svojeg kraja. Razumiju da je pripovijetka nastala usmenog predajom njihovih predaka. Učenici mogu zapažati i opisivati postupke likova te uočiti razliku između dobrog i lošeg. Također, pripovijetku je moguće usporediti sa stvarnim životom učenika. Sljedeća kratka usmena narodna pripovijetka primjerena je recepciji učenika prvog razreda (Turza-Bogdan, 2013).

1. Nastavna jedinica: Narodna pripovijetka „Kaj bi i žakel vozili!“
2. Domena: Književnost i stvaralaštvo
3. Tip nastavnoga sata: sat književnosti - interpretacija
4. Ključni pojmovi: priča, lik u priči
5. Metodički sustavi i pristupi: komunikacijski, interpretativni, integracijsko-korelacijski.
6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda čitanja - zorno čitanje i kritičko čitanje, metoda rada na tekstu, metoda razgovora, metoda promatranja, metoda doživljavanja, metoda zaključivanja, metoda razmišljanja.
7. Socijalni oblici rada: frontalni oblik rada, individualni oblik rada, grupni oblik rada.
8. Nastavna sredstva i pomagala: tekst pripovijetke, pjesma „Mlin“, pisanke, olovke, kreda ploča, računalo, projektor.
9. Odgojno-obrazovni ishodi:
„OŠ HJ B.1.2. Učenik sluša/čita književni tekst, izražava o čemu tekst govori i prepoznaje književne tekstove prema obliku u skladu s jezičnim razvojem i dobi (opisuje situacije, događaje i likove u književnim tekstovima, prepričava pročitane priče vlastitim riječima).“

„OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom (govori o čemu razmišlja i kako se osjeća nakon čitanja/slušanja književnoga teksta, izražava mišljenje o postupcima likova, pripovijeda o događajima iz svakodnevnoga života koji su u vezi s onima u književnome tekstu).“

10. Korelacije:

10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ A.1.6. Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika (prepoznaje različitost u riječima (izraznu i sadržajnu) između mjesnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika).“

10. 2. Međupredmetna:

Glazbena kultura: „OŠ GK B.1.1. Učenik sudjeluje u zajedničkoj izvedbi glazbe (sudjeluje u zajedničkoj izvedbi glazbe).“

Osobni i socijalni razvoj: „osr A.1.2. Upravlja emocijama i ponašanjem (emocije iskazuje u skladu sa situacijom i općeprihvaćenim normama).“

Tjelesna i zdravstvena kultura: „OŠ TZK A.1.1. Izvodi prirodne načine gibanja (izvodi raznovrsne prirodne načine gibanja za ovladavanje prostorom).“

Struktura i tijek nastavnoga sata:

	Organizacija nastavnog sata/ Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
		Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
Uvodni dio	Doživljajno-spoznajna motivacija 10 minuta	Učenici slažu <i>puzzle</i> na kojima se nalazi fotografija mlina. <i>Puzzle</i> je moguće izraditi uz pomoć PowerPoint prezentacije ili uz pomoć mrežnih alata. Nakon toga učenici pjevaju pjesmu „Mlin“ koju su učili na satu Glazbene kulture. Učenicima se postavljaju pitanja: Jeste li vidjeli ikad mlin? Kako on radi? Što se donosi u mlin? Kako nastaje brašno? Zašto sve manje ljudi koristi mlin?	Učenici slažu <i>puzzle</i> . Učenici pjevaju pjesmu. Učenici odgovaraju na pitanja.	Metoda razgovora Grupni oblik rada Individualni oblik rada Metoda zaključivanja Metoda razmišljanja	„OŠ GK B.1.1. Učenik sudjeluje u zajedničkoj izvedbi glazbe.“
	Najava i lokalizacija teksta 3 minute	Učitelj/ica najavljuje da će sada poslušati narodnu priču koja se zove „Kaj bi i žakel vozili!“ (prilog 3.) koja opisuje što se dogodilo jednom čovjeku na putu u mlin. Kako bi učenici shvatili pripovijetku, prvo ih se upita znaju li oni što je to žakel te im se prikaže slika žakla odnosno male platnene vreće u kojoj se nosila pšenica ili kukuruz u mlin.	Učenici slušaju učiteljicu. Učenici objašnjavaju u riječ.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada Metoda razgovora Metoda promatranja Metoda razmišljanja	„OŠ HJ A.1.6. Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.“

Glavni dio	<p>Interpretativno čitanja i emocionalno-intelektualna stanka</p> <p>5 minuta</p>	<p>Učitelj/ica čita narodnu priču. Nakon čitanja teksta, odvoji se desetak sekundi za razmišljanje o pročitanoj.</p>	<p>Učenici slušaju.</p>	<p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda čitanja</p> <p>Metoda razmišljanja</p> <p>Metoda doživljavanja</p>	<p>„OŠ HJ B.1.2. Učenik sluša/čita književni tekst, izražava o čemu tekst govori i prepoznaje književne tekstove prema obliku u skladu s jezičnim razvojem i dobi.“</p>
	<p>Objava doživljaja</p> <p>2 minute</p>	<p>Učitelj/ica postavlja pitanja: Kako ste se osjećali tijekom čitanja ove priče? Što vam se posebno svidjelo?</p>	<p>Učenici odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda doživljavanja</p>	<p>„OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.“</p>
	<p>Interpretacija teksta</p> <p>15 minuta</p>	<p>Učitelj/ica postavlja pitanja: O kome govori priča? Kamo je on išao? Koga je susreo na putu? Što mu je on ponudio? Zašto nije htio prihvatiti prijevoz? Što se na kraju dogodilo? Kako biste opisali čovjeka koji je krenuo u mlin? Kako biste opisali čovjeka koji je ponudio prijevoz?</p> <p>Jeste li se vi ikada našli u takvoj situaciji? Kako ste se osjećali tada? Kako pomoći nekome u takvoj situaciji?</p>	<p>Učenici odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda čitanja i rada na tekstu</p> <p>Metoda razmišljanja</p> <p>Metoda zaključivanja</p>	<p>„OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.“</p>
	<p>Sinteza</p> <p>5 minuta</p>	<p>Učitelj/ica upita učenike da ponove o čemu priča govori, tko su likovi i kakvi su likovi. Učenici samostalno ili uz pomoć učiteljice dolaze do razumijevanja pojma narodna priča. Učitelj/ica zapisuje</p>	<p>Učenici odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda razmišljanja</p>	<p>„OŠ HJ B.1.2. Učenik sluša/čita književni tekst, izražava o čemu tekst govori i prepoznaje književne tekstove</p>

		odgovore na ploču, a učenici prepisuju u pisanke.		Metoda zaključivanja	prema obliku u skladu s jezičnim razvojem i dobi.“
Završni dio	Zadaci za samostalan rad 5 minuta	Učenicima se objasne pravila za završnu aktivnost. Ako je tvrdnja točna učenici moraju ustati, a ako je netočna učenici moraju sjesti. Tvrdnje koje je moguće koristiti u ovoj aktivnosti: Sluga nije poveo čovjeka do mlina. Žakel je plastična torba. Čovjeka je boljela ruka pa nije htio na kola. Čovjek je išao u mlin. Priča je smiješna.	Učenici izvršavaju zadatak.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada Individualni oblik rada Metoda zaključivanja	„osr A.1.2. Upravlja emocijama i ponašanjem.“ „OŠ TZK A.1.1. Izvodi prirodne načine gibanja.“
	Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	Pjesma „Mlin“ - https://www.youtube.com/watch?v=9KkiUcTENUI Mrežni alat za izradu <i>puzzla</i> https://puzzel.org/en/			
	Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:	Vrednovanje za učenje: učitelj dobiva povratnu informaciju o razumijevanju narodne priče tijekom provedbe završne aktivnosti. Vrednovanje kao učenje: Učenici provode samovrednovanje uz pomoć tablice (prilog 4.)			
	Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost:	Slaganje <i>puzzle</i> Pjevanje pjesme „Mlin“ Odgovaranje na pitanja o mlinu Čitanje narodne priče Završna aktivnost			

Poveznice na multimedijske i interaktivne sadržaje:	Izrada interaktivne prezentacije koja će popratiti priču https://h5p.org/	
--	---	--

PLAN PLOČE

<p>KAJ BI I ŽAKEL VOZIL!</p> <p>NARODNA PRIČA</p> <p>PRIČA IMA DVA LIKA:</p> <p>BIRUŠ (SLUGA) – ŽELI POMOĆI, PRISTOJAN.</p> <p>ČOVJEK – SMIJEŠAN, ZBUNJEN</p>

6.2. Drugi razred

6.2.1. Nastavni sat jezika – ponavljanje

Učenici, na području kajkavskog narječja, u razrednoj nastavi imaju poteškoća s razlikovanjem glasova *č* i *ć* te upotrebom *ije* ili *je* u riječima. Razlog tome je što se u izgovoru riječi kajkavskog narječja koristi srednji glas između *č* i *ć* te se uglavnom upotrebljava ekavica. Uspoređujući riječi na zavičajnom idiomu i hrvatskom standardu, učenici mogu uočiti razliku i usvojiti pravilno pisanje na hrvatskom standardnom jeziku.

1. Nastavna jedinica: Skupovi *ije/je* i glasovi *č* i *ć*
2. Domena: Hrvatski jezik i komunikacija
3. Tip nastavnoga sata: sat jezika - ponavljanje
4. Ključni pojmovi: *ije, je, č, ć, riječ*

5. Metodički sustavi i pristupi: komunikacijsko-funkcionalni, jezično-izrazni.
6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda čitanja – pojedinačno čitanje, analitičko i sintetičko čitanje, metoda rada na tekstu, metoda promatranja, metoda zapažanja, metoda uspoređivanja, metoda zaključivanja, metoda razmišljanja.
7. Socijalni oblici rada: individualni oblik rada, grupni oblik rada
8. Nastavna sredstva i pomagala: papiri s riječima, Powerpoint prezentacija, računalo, ploča, kreda, nastavni listići, olovke, kviz.
9. Odgojno-obrazovni ishodi:
- „OŠ HJ A.2.4. Učenik piše školskim rukopisnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem (samostalno piše riječi i rečenice naučenim rukopisnim slovima, piše ogledne i česte riječi u kojima su glasovi *č, ć, dž, đ, ije/je/e/i*).“
- „OŠ HJ A.2.5. Učenik upotrebljava i objašnjava riječi, sintagme i rečenice u skladu s komunikacijskom situacijom (objašnjava značenje određene riječi s obzirom na komunikacijsku situaciju, izabire odgovarajuće riječi i upotrebljava ih u oblikovanju sintagmi i rečenica).“
- „OŠ HJ A.2.6. Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik (uspoređuje riječi mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika).“

10. Korelacije:

- 10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ B.2.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom (govori o čemu razmišlja i kako se osjeća nakon čitanja/slušanja književnoga teksta).“

10 2. Međupredmetna:

Osobni i socijalni razvoj: „osr B.1.1. Prepoznaje i uvažava potrebe i osjećaje drugih (prepoznaje potrebe i osjećaje drugih).“

Učiti kako učiti: „uku D.1.2. 2. Suradnja s drugima Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć (Poštuje pravila skupine i sudjeluje u donošenju pravila).“

Tjelesna i zdravstvena kultura: „OŠ TZK A.2.1. Izvodi prirodne načine gibanja i mijenja položaj tijela u prostoru (Izvodi prilagođene prirodne načine gibanja).“

Struktura i tijek nastavnoga sata:

	Organizacija nastavnog sata/ Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
		Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
Uvodni dio	Slagalica 10 minuta	Učenicima se najavljuje igra „Slagalica“. Na ploči se na papirima nalaze riječi: <i>noć, črljeni, čuk, črni, cvetje, črv, ljepi, mljeke, dete, deda, zdelica, sest, če, svetlost</i> . Svaki učenik dobije ispravno napisane riječi na hrvatskom standardnom jeziku. Zadatak svakog učenika je izaći pred ploču, točno staviti dobivenu riječ kraj riječi na kajkavskom narječju i objasniti koja je razlika između riječi.	Učenici rješavaju zadatak.	Metoda usmenog izlaganja Metoda razgovora Individualni oblik rada Frontalni oblik rada Metoda promatranja Metoda zapažanja Metoda uspoređivanja Metoda zaključivanja	„OŠ HJ A.2.5. Učenik upotrebljava i objašnjava riječi, sintagme i rečenice u skladu s komunikacijskom situacijom.“ „OŠ HJ A.2.6. Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik.“
Glavni dio	Utrka 10 minuta	Učenici su podijeljeni u dvije skupine i nalaze se ispred ploče. Učitelj/ica na računalu prikazuje riječi koje svaka skupina mora na ploču napisati ispravno. Na ploču piše samo jedan učenik iz svake skupine. Riječi koje prikazuje učitelj/ica su: <i>donijo, ocijena, vreme, svijetlost, riječnik, čup,</i>	Učenici rješavaju zadatak.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada	„OŠ HJ A.2.4. Učenik piše školskim rukopisnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.“

		<i>ćarapa, djevojčica, ćarolija, dijećak...</i>		Grupni oblik rada Metoda zapažanja Metoda zaključivanja	„osr B.1.1. Prepoznaje i uvažava potrebe i osjećaje drugih.“ „OŠ TZK A.2.1. Izvodi prirodne načine gibanja i mijenja položaj tijela u prostoru.“
	Nastavni listić 15 minuta	<p>Učitelj/ica pročita tekst „Lonček“ (prilog 5.). Postavljaju se pitanja: Kako ste se osjećali tijekom čitanja teksta? Što ste prvo primijetili u tekstu?</p> <p>Učenicima se podijele nastavni listići te zajedno pročitaju tekst. Postavljaju se pitanja: O kome priča govori? Što je mali zec donio? Zašto je lončić poseban? Što mu je poručio stari zec? Što to znači?</p> <p>Učitelj/ica objasni učenicima da je njihov zadatak izdvojiti riječi pisane na kajkavskom narječju. Kada to učine onda će te riječi napisati točno na hrvatskom standardnom jeziku.</p>	Učenici čitaju tekst i pišu točno riječi.	Metoda usmenog izlaganja Metoda čitanja i rada na tekstu Individualni oblik rada Metoda razgovora Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	„OŠ HJ A.2.4. Učenik piše školskim rukopisnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.“ „OŠ HJ A.2.6. Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik.“
Završni dio	Kviz 10 minuta	Učitelj/ica pripremi kviz za učenike. Učitelj/ica može prozvati jednog po jednog učenika ili cijeli razred rješava zajedno.	Učenici rješavaju kviz.	Metoda usmenog izlaganja Individualni oblik rada Grupni oblik rada	„OŠ HJ A.2.5. Učenik upotrebljava i objašnjava riječi, sintagme i rečenice u skladu s komunikacijskom situacijom.“ „uku D.1.2. 2. Suradnja s drugima Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s

				drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.“
Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	Kartice s riječima Powerpoint prezentacija s riječima za igru „Utrka“ Nastavni listić s tekstem (prilog 5.) Online kviz https://wordwall.net/hr/resource/2954983/%c4%8d-%c4%87-ije-je			
Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:	Vrednovanje za učenje: Učiteljica dobiva povratnu informaciju o usvojenosti sadržaja tijekom završnog kviza. Vrednovanje kao učenje: Vršnjačko vrednovanje je moguće izvesti uz pomoć nastavnog listića na način da učenici zamijene radove i međusobno ispravljaju.			
Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost:	Slagalice Utrka Tekst u kojem je kombiniran hrvatski standardni jezik i kajkavsko narječje Multimedijски kviz			
Poveznice na multimedijске i interaktivne sadržaje:	https://jezicneigre.com/hrvatski-za-djecu/			

PLAN PLOČE

Ponavljjanje

noć – noć črljeni – crveni čuk – ćuk črni – crni cvetje – cvijeće črv – crv
ljepi – lijepi mljeke – mlijeko dete – dijete deda – djed zdelica – zdjelica sestri - sjesti če
– ako svetlost – svjetlost

6.3. Treći razred

6.3.1. *Kajkavska pjesma kao poticaj za pisanje sastavka*

Poticanje učenika na izražavanje na zavičajnom idiomu dovodi do pravilnog odnosa prema svome, ali i tuđem idiomu. Učenike se postupno, uz pomoć tekstova na zavičajnom idiomu, uvodi u hrvatsku i svjetsku književnost (Težak, 1996). Ipak, treba uzeti u obzir slobodu učenika te im ponekad ponuditi izbor, žele li pisati na svome zavičajnom idiomu ili hrvatskom standardu. Učenici se susreću s teškoćama u pisanom izrazu pojedinih riječi na kajkavskome narječju. Učitelj treba, uz pomoć školske razlikovne gramatike, pojasniti eventualne teškoće prilikom pisanja kajkavskih riječi. Provedba sljedeće aktivnosti odvija se tijekom dva školska sata pa je preporučeno s učenicima provesti mikropauze te na taj način korelirati sat s nastavom Tjelesne i zdravstvene kulture.

1. Nastavna jedinica: Pripovijedanje prema poticaju
2. Domena: Književnost i stvaralaštvo
3. Tip nastavnoga sata: ponavljanje
4. Ključni pojmovi: uvod, glavni dio i završetak u sastavku.
5. Metodički sustavi i pristupi: integracijsko-korelacijski, problemsko-stvaralački.

6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda čitanja – stvaralačko čitanje, interpretativno čitanje, metoda rada na tekstu, metoda pisanja, metoda doživljavanja, metoda zamišljanja, metoda razmišljanja, metoda zaključivanja, metoda asociiranja.

7. Socijalni oblici rada: frontalni oblik rada, individualni oblik rada, grupni oblik rada.

8. Nastavna sredstva i pomagala: tekst pjesme, kviz, upute za pisanje, projektor, računalo, olovke, pisanke, ploča, kreda, materijal za uvodnu aktivnost.

9. Odgojno-obrazovni ishodi:

„OŠ HJ B.3.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta (koristi se jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom i temeljnim znanjima radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izražaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje).“

10. Korelacije:

10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ A.3.2. Učenik sluša tekst (odgovara na pitanja o poslušanome tekstu, izražava mišljenje o poslušanome tekstu, razumije ulogu i korisnost slušanja).“

„OŠ HJ A.3.4. Učenik piše vođenim pisanjem jednostavne tekstove u skladu s temom (piše vođenim pisanjem pisani sastavak prepoznatljive trodjelne strukture (uvod, glavni dio, završetak)).“

„OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju (uočava uvjetovanost uporabe zavičajnoga idioma ili hrvatskoga standardnog jezika komunikacijskom situacijom).“

10. 2. Međupredmetna:

Priroda i društvo: „PID OŠ A.3.1. Učenik zaključuje o organiziranosti prirode (opisuje osnovna obilježja živih bića).“

Učiti kako učiti: „uku B.2.1. 1. Planiranje. Uz podršku učitelja učenik određuje ciljeve učenja, odabire pristup učenju te planira učenje (uz podršku učitelja može izreći što se u zadatku zahtijeva i što treba znati ili činiti da bi se zadatak uspješno riješio).“

Osobni i socijalni razvoj: „osr B.2.4. Suradnički uči i radi u timu (pomaže drugima, dogovara se, dijeli znanje i postignuća u ostvarivanju zadatka).“

Struktura i tijek nastavnoga sata:

	Organizacija nastavnog sata/ Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
		Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
Uvodni dio	Doživljajno-spoznajna motivacija 15 minuta	Učenici rješavaju kviz sa slikama o pticama u prirodi. Nakon riješenog kviza, učenike se dijeli u četiri skupine. Svaka skupina dobije potreban materijal za izradu ptičjeg gnijezda. Učenici, bez uputa, pokušavaju sastaviti gnijezdo. Nakon aktivnosti učitelj/ica postavlja pitanja: Jeste li uspjeli izraditi gnijezda? Zašto jeste/niste? Zamislite da ste ptica, kako biste onda sagradili gnijezdo? Zašto je važno čuvati životinjski, a i biljni svijet koji nas okružuje? Kako mi možemo pomoći pticama?	Učenici rješavaju kviz. Učenici rade u skupinama i odgovaraju na pitanja.	Individualni oblik rada Grupni oblik rada Metoda usmenog izlaganja Metoda razgovora Metoda zamišljanja Metoda razmišljanja	„PID OŠ A.3.1. Učenik zaključuje o organiziranosti prirode.“ „osr B.2.4. Suradnički uči i radi u timu.“
	Najava i lokalizacija teksta 1 minuta	Učitelj/ica najavljuje pjesmu na kajkavskome narječju „Tičica i ja“, pisca Dragutina Domjanića (prilog 6.).	Učenici slušaju učiteljicu.	Frontalni oblik rada Metoda usmenog izlaganja Metoda razmišljanja	/

Glavni dio	<p>Interpretativn o čitanje i emocionalno-intelektualna stanka</p> <p>2 minute</p>	<p>Učitelj/ica interpretativno čita pjesmu. Nakon čitanja pjesme, odvojiti desetak sekundi za razmišljanje o pročitanome.</p>	<p>Učenici slušaju učiteljicu.</p>	<p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda usmenog izlaganja</p> <p>Metoda zamišljanja</p> <p>Metoda razmišljanja</p> <p>Metoda asociiranja</p>	<p>„OŠ HJ A.3.2. Učenik sluša tekst.“</p>
	<p>Objava doživljaja</p> <p>2 minute</p>	<p>Učitelj/ica postavlja pitanja: Kako ste se osjećali tijekom čitanja pjesme?</p>	<p>Učenici iznose svoje doživljaje o pjesmi.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda doživljavanja</p>	<p>„OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.“</p>
	<p>Motivacija za pisanje sastavka i najava teme</p> <p>15 minuta</p>	<p>Učitelj/ica podijeli učenicima primjerak pjesme te je učenici pročitaju. Učitelj/ica upita učenike ima li nepoznatih riječi te ih objasne učenici ili učiteljica. Postavljaju se pitanja: Kome se pjesnik obraća? Što radi ptica? Što radi pjesnik? Kakva je ptica? Što je pjesnika zadivilo? Kako pjesma završava? Koliko kitica ima pjesma? Koliko stihova ima pjesma? Izdvojite riječi koje se rimuju. Možete li uočiti usporedbu u pjesmi? Koja vam se pjesnička slika posebno svidjela?</p>	<p>Učenici samostalno čitaju pjesmu i odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda čitanja i rada na tekstu</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda zaključivanja</p> <p>Metoda razmišljanja</p>	<p>„OŠ HJ A.3.2. Učenik sluša tekst.“</p> <p>„OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na</p>

		Promotrite sljedeće stihove: Vsejeno kaj si tak mala, tvoja popjevka zvoni. Što znače ti stihovi? Tko je još malen, a može raditi lijepe i velike stvari?		Metoda zamišljanja	komunikacijsku situaciju.“
Upute za pisanje sastavka 10 minuta	Učitelj/ica uputi učenike da otvore svoje pisanke i pripreme se za pisanje sastavka. Učenici se prisjećaju strukture sastavka. Učenicima su ponuđena dva naslova: <i>Jutros sam se probudio/probudila kao ptica</i> i <i>Da sam ptica odletio/odletjela bih u</i> Učenicima se, po potrebi, postavljaju sljedeća pitanja uz pomoć kojih će napisati sastavak: Kako ste se osjećali? Što je bilo drugačije? Kamo ste se zaputili? Kome i kako ste rekli? Što biste sve vidjeli? Što bi bilo dobro, a što loše? Učenicima se može ponuditi žele li sastavak pisati na zavičajnom govoru ili hrvatskom standardnom jeziku.	Učenici slušaju upute.	Frontalni oblik rada Metoda usmenog izlaganja Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	„OŠ HJ A.3.4. Učenik piše vođenim pisanjem jednostavne tekstove u skladu s temom.“	
Pisanje sastavka 30 minuta	Učitelj/ica obilazi učenike i po potrebi objašnjava nejasnoće vezane uz pisanje sastavka.	Učenici pišu sastavak.	Metoda pisanja Individualni oblik rada Metoda zamišljanja Metoda razmišljanja	„OŠ HJ A.3.4. Učenik piše vođenim pisanjem jednostavne tekstove u skladu s temom.“ „OŠ HJ B.3.4. Učenik se stvaralački	

				Metoda zaključivanja	izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.“
Završni dio	Evaluacija sastavka i iznošenje doživljaja 15 minuta	Nakon pisanja sastavka, učenici zamijene svoje uratke u parovima. Učenici čitaju radove te napišu komentar o sastavku svog prijatelja. Tada ponovno zamijene radove i svaki učenik pročita naglas rečenicu za koju smatra da ju je lijepo napisao. Na kraju školskog sata, učenike se upita jesu li imali problema s pisanjem sastavka, što možemo drugi put drugačije i slično.	Učenici ispravljaju sastavke. Učenici čitaju sastavke.	Individualni oblik rada Metoda razgovora Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	„uku B.2.1. 1. Planiranje Uz podršku učitelja učenik određuje ciljeve učenja, odabire pristup učenju te planira učenje.“
Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	Kviz sa slikama – ptice u prirodi https://wordwall.net/hr/resource/1761140/priroda-i-dru% c5%a1tvo/ptice-u-prirodi Za izradu gnijezda: savitljive grančice, konac, slama... Tekst pjesme				
Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:	Vrednovanje za učenje: Ispravljavanje sastavaka – učiteljica ispravlja sastavke prema listi označavanja za procjenu vještine pisanja (prilog 7.). Vrednovanje ne rezultira brojčanom ocjenom. Vrednovanje kao učenje: U završnom se dijelu sata već odvija vršnjačko vrednovanje kroz komentiranje sastavaka.				
Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost:	Uvodna motivacijska igra i zadatak. Interpretacija kajkavske pjesme. Ispravljavanje sastavaka.				

Poveznice na multimedijске i interaktivne sadržaje:	Zvučni zapis pjesme https://hr.izzi.digital/DOS/1989/2164.html Mikropauze: https://www.youtube.com/playlist?list=PLfUSFUyyboybVAUKn9nVUq2KIdAFfpDty	
--	---	--

PLAN PLOČE

<p>Tičica i ja</p> <p style="text-align: right;">Dragutin Domjanić</p> <p>Pjesma ima 4 kitice i 16 stihova.</p> <p>Rima: tam-mam, zvoni-ni.</p> <p>Pjesnička slika: tvoja popevka zvoni, dalko čez brege i dole.</p>
--

6.4. Četvrti razred

6.4.1. Televizijske emisije

Sadržaje na kajkavskome narječju moguće je primijeniti u svim predmetnim područjima Hrvatskog jezika. Televizijske emisije koje prikazuju kajkavske sadržaje doprinose očuvanju kajkavske tradicije i baštine. U ovoj se epizodi televizijske emisije „Kak je lepi naš kaj“ prikazuje KUD Dobra te tradicijski plesovi i pjesme. Navedenu nastavnu jedinicu moguće je obraditi tako da učenici tijekom gledanja epizode zapisuju riječi koje se koriste isključivo u kajkavskome narječju. Nakon toga, učenici mogu zapisati oblik riječi na hrvatskome standardu.

1. Nastavna jedinica: Televizijska emisija „Kak je lepi naš kaj“
2. Domena: Kultura i mediji
3. Tip nastavnoga sata: interpretacija televizijske emisije

4. Ključni pojmovi: televizija, televizijski program, televizijska emisija, mediji

5. Metodički sustavi i pristupi: pedagoškopragmatički sustav, filmskoobrazovni pristup

6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda pisanja, metoda doživljavanja, metoda zapažanja, metoda razmišljanja, metoda zaključivanja.

7. Socijalni oblici rada: frontalni oblik rada, individualni oblik rada, grupni oblik rada.

8. Nastavna sredstva i pomagala: projektor, računalo, olovke, pisanke, ploča, kreda, bojice.

9. Odgojno-obrazovni ishodi:

„OŠ HJ C.4.2. Učenik razlikuje elektroničke medije primjerene dobi i interesima učenika (razlikuje televiziju, radio, Internet, gleda emisije za djecu i razgovara o njima).“

10. Korelacije:

10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom (razgovara i govori prema zadanoj ili slobodnoj temi, organizira govor prema jednostavnoj strukturi: uvod, središnji dio, završetak, poštuje pravila komunikacije u raspravi: sluša sugovornike, govori kad ima riječ).“

10.2. Međupredmetna:

Osobni i socijalni razvoj: „osr B.2.4. Suradnički uči i radi u timu (pomaže drugima, dogovara se, dijeli znanje i postignuća u ostvarivanju zadatka).“

Priroda i društvo: „PID OŠ C.4.1. Učenik obrazlaže ulogu, utjecaj i važnost povijesnoga nasljeđa te prirodnih i društvenih različitosti domovine na razvoj nacionalnoga identiteta (objašnjava povezanost baštine s identitetom domovine te

ulogu baštine za razvoj i očuvanje nacionalnoga identiteta. Objašnjava na primjerima načine zaštite i očuvanja prirodne, kulturne i povijesne baštine domovine).“

Glazbena kultura: „OŠ GK C.4.1. Učenik na osnovu slušanja glazbe i aktivnog muziciranja prepoznaje različite uloge i vrste glazbe (razlikuje pojedine vrste glazbe).“

Tjelesna i zdravstvena kultura: „Prepoznaje i izvodi ritmičke i plesne strukture u jednostavnim koreografijama (prepoznaje ritmičke i plesne strukture).“

Struktura i tijek nastavnoga sata:

	Organizacija nastavnog sata/ Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
		Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
Uvodni dio	Doživljajno-spoznajna motivacija 3 minute	Učitelj/ica prikaže učenicima uvod u emisiju „Kak je lepi naš kaj“. Učitelj/ica postavlja pitanja: Što smo saznali iz prikazanog uvoda? Što ćemo danas gledati? Kako se zove televizijska emisija? O čemu će govoriti? Na kojem programu se prikazuje? Koje televizijske emisije vi volite gledati? Zašto neki filmovi i emisije imaju dobnu granicu?	Učenici pažljivo gledaju prikazani uvod i odgovaraju na pitanja.	Metoda razgovora Individualni oblik rada Metoda zapažanja Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	„OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom.“

	Najava televizijske emisije 1 minuta	Učitelj/ica govori učenicima kako će sada pogledati jednu epizodu televizijske emisije „Kak je lepi naš kaj“ koja se prikazuje na televizijskom programu Zapad.	Učenici slušaju učiteljicu.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada Metoda razmišljanja	/
	Upute za gledanje televizijske emisije 2 minute	Učitelj/ica objašnjava upute: Obratite pozornost na sadržaj koji se predstavlja. Govori li se o stvarnim događajima? Tko sudjeluje u snimanju televizijske emisije? Na koji način je snimana? Što je dobro prikazano u emisiji? Što se moglo bolje prikazati u emisiji?	Učenici slušaju učiteljicu i zapisuju pitanja.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada Metoda pisanja Metoda razmišljanja	/
Glavni dio	Gledanje televizijske emisije i emocionalno-intelektualna stanika. 25 minuta	Učenicima se prikazuje epizoda televizijske emisije „Kak je lepi naš kaj“.	Učenici pažljivo gledaju.	Individualni oblik rada Metoda zapažanja Metoda zaključivanja Metoda razmišljanja Metoda doživljavanja	„OŠ HJ C.4.2. Učenik razlikuje elektroničke medije primjerene dobi i interesima učenika.“
	Objava doživljaja 2 minute	Učitelj/ica postavlja pitanja: Kako ste se osjećali tijekom gledanja televizijske emisije? Jeste li uspjeli pogoditi o čemu emisija govori?	Učenici objavljuju svoje doživljaje.	Metoda razgovora Metoda doživljavanja	„OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom.“

Završni dio					
	<p>Sinteza</p> <p>5 minuta</p>	<p>Učenici, prema prethodnim uputama, iznose svoja saznanja o gledanoj televizijskoj emisiji. Postavljati dodatna pitanja: Koji se kraj prikazuje u epizodi? Možete li opisati nošnje i instrumente koji se javljaju u prikazanoj epizodi? Na kojem instrumentu su posebno zahvalni? Zašto? Tko sudjeluje u snimanju i govori o običajima i samom KUD-u? Koji su običaji spomenuti? Jesu li vam poznati? Provodite li vi, u krugu obitelji, navedene običaje? Dosta se govori o tome kako se živjelo prije, a kako živimo danas. Koje ste navedene razlike zapamtili?</p>	<p>Učenici čitaju svoje bilješke i međusobno raspravljaju.</p> <p>Odgovaraju na pitanja i sudjeluju u raspravi.</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Individualni oblik rada</p> <p>Metoda zaključivanja</p> <p>Metoda razmišljanja</p>	<p>„OŠ HJ C.4.2. Učenik razlikuje elektroničke medije primjerene dobi i interesima učenika.“</p> <p>„OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom.“</p>
	<p>Zadaci za grupni rad učenika</p> <p>7 minuta</p>	<p>Učenici su podijeljeni u skupine. Zajedno moraju osmisliti naslov televizijske emisije, kada će se prikazivati, na koji način će se snimati i tko će u njoj sudjelovati. Tema televizijske emisija mora govoriti o njihovom kraju – običajima, zajednici, folkloru i slično. Navedenu aktivnost je moguće produžiti na način da učenici izrađuju plakat.</p>	<p>Učenici rade u skupinama.</p> <p>Učenici iznose svoje ideje.</p>	<p>Metoda usmenog izlaganja</p> <p>Grupni oblik rada</p> <p>Metoda zamišljanja</p> <p>Metoda razmišljanja</p> <p>Metoda zaključivanja</p>	<p>„osr B.2.4. Suradnički uči i radi u timu.“</p>

Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	<p>Televizijska emisija https://www.youtube.com/watch?v=sqngSL6JiM0</p> <p>Grupno osmišljavanje televizijske emisije</p>	
Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:	<p>Primjer vrednovanja za učenje: Tablica za procjenu učenika (prilog 8.). Učiteljica promatra sve učenike, grupu učenika ili pojedinca tijekom nastave te upisuje podatke u tablicu koja se nalazi u prilogu.</p> <p>Primjer vrednovanja kao učenje: Obilazak galerije</p> <p>Učenici su izradili plakat s opisom svoje televizijske emisije. Plakati su izloženi po cijelom razredu. Svaka skupina dobije post-it papiriće u drugačijoj boji. Skupine obilaze sve plakate u krug dok se ne vrate do svojeg plakata. Na plakate drugih skupina lijepe post-it gdje su zapisali svoje mišljenje o plakatima i televizijskoj emisiji.</p>	
Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost:	<p>Uvodna aktivnost</p> <p>Gledanje televizijske emisije</p> <p>Završna izrada plakata</p>	
Poveznice na multimedijske i interaktivne sadržaje:	<p>https://wordwall.net/hr/resource/517101/televizija</p> <p>https://wordwall.net/hr/resource/1564963/hrvatski-jezik/pojam-kultura-i-mediji</p>	

PLAN PLOČE

Kak je lepi naš kaj

Televizijska emisija koja se prikazuje na televizijskom programu Zapad.

Epizoda opisuje KUD Bistra i običaje, plesove i nošnje općine Bistra.

6.1.1. Mali zavičajni rječnik

Zavičajni govor dio je identiteta učenika te ga je potrebno očuvati. Hrvatski standardni jezik je, u današnje vrijeme, ugrožen zbog tuđica i anglizama. Isto tako, zavičajni govor učenika zbog globalizacija, migracije stanovništva i utjecaja medija gubi svoje osobitosti i posebnosti izraza. Izrada zavičajnog rječnika potiče učenike na uočavanje razlika između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog idioma na fonološkoj, morfološkoj i tvorbenoj razini. Učenici vrlo često, radeći na rječniku, sami otkrivaju nove riječi svojeg zavičajnog idioma koje do sada nisu znali. Izradu zavičajnog rječnika moguće je organizirati kao projekt u kojem sudjeluje cijela škola kao što je to napravila Osnovna škola u Benkovcu.⁷ Također, u sklopu već spomenutog projekta Tempus, nastao je mali hrvatski zavičajni rječnik s igrama i zadacima „Zaviri“ autorica Zrinke Jelaska i Melite Kovačević koji može poslužiti kao motivacijsko sredstvo kod izrade zavičajnog rječnika učenika.

1. Nastavna jedinica: Moj prvi zavičajni rječnik
2. Domena: Hrvatski jezik i komunikacija
3. Tip nastavnoga sata: ponavljanje
4. Ključni pojmovi: mjesni govor, hrvatski standardni jezik, rječnik.
5. Metodički sustavi i pristupi: integracijsko-korelacijski, komunikacijsko-stvaralački, problemski.
6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja, metoda razgovora, metoda čitanja – metoda analitičkog čitanja, metoda razmišljanja, metoda uspoređivanja, metoda zaključivanja.
7. Socijalni oblici rada: frontalni oblik rada, grupni oblik rada

⁷ Osnovna škola Benkovac. (2015). *Nastavni projekt izrade zavičajnog rječnika*. Pribavljeno 30.04.2020. sa <https://www.skolskiportal.hr/sadržaj/pljesak-molim/nastavni-projekt-izrade-zavicajnog-rjecnika/>

8. Nastavna sredstva i pomagala: olovke, papiri, drvene bojice, tableti, upute, kreda, ploča.

9. Odgojno-obrazovni ishodi:

„OŠ HJ A.4.2. Učenik sluša različite tekstove, izdvaja važne podatke i prepričava sadržaj poslušanoga teksta (objašnjava nepoznate riječi služeći se dječjim rječnicima).“

„OŠ HJ A.4.6. Učenik objašnjava razliku između zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika (razlikuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik navodeći ogledne i česte primjere).“

10. Korelacije

10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ C.4.1. Učenik izdvaja važne podatke koristeći se različitim izvorima primjerenima dobi (prepoznaje moguće izvore podataka i informacija: stručnjaci ili drugi pojedinci, školske ili narodne/gradske knjižnice, Internet, dolazi do podataka kombinirajući različite izvore).“

10. 2. Međupredmetna:

Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije: „ikt C.2.1. Učenik uz povremenu učiteljevu pomoć ili samostalno provodi jednostavno istraživanje radi rješenja problema u digitalnome okružju (prihvaća mogućnost pogreške pri istraživanju i ustrajno pokušava pronaći rješenje i u slučaju da su prvi pokušaji bili bezuspješni, razvija znatiželju i istraživački duh).“

Priroda i društvo: „PID OŠ A.B.C.D.4.1. Učenik uz usmjeravanje objašnjava rezultate vlastitih istraživanja prirode, prirodnih i/ili društvenih pojava i/ili različitih izvora informacija (provodi jednostavna istraživanja i prikuplja podatke).“

Osobni i socijalni razvoj: „osr B.2.4. Suradnički uči i radi u timu (pomaže drugima, dogovara se, dijeli znanje i postignuća u ostvarivanju zadatka. Razvija vještine prezentacije).“

Učiti kako učiti: „uku A.2.3.3. Kreativno mišljenje. Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema (Uspoređuje i povezuje različite ideje (poznate i nove, svoje i tuđe). Istražuje različite strategije i pristupe u novim situacijama).“

Struktura i tijek nastavnoga sata:

	Organizacija nastavnog sata/ Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
		Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
Uvodni dio	Motivacija 10 minuta	<p>Učenici su podijeljeni u skupine. Učenicima se najavljuje igra „Potraga za riječima“. Svaka će skupina na svojim tabletima otvoriti stranicu Školskog rječnika hrvatskoga jezika. Prvi trag će učenici dobiti, a ostale moraju pronaći (prilog 9.). Kada učenici pronađu zadanu riječ, moraju je prepisati na papir zajedno sa značenjem te riječi. Riječ koju otkrivaju nalazi se u učionici i sadrži novi trag. Grupa koja prva sakupi sve riječi je pobijedila. Primjeri tragova se nalaze u prilogu. Nakon završetka igre, učenici pročitaju riječi i njihova značenja.</p> <p>Nakon igre učenicima se postavljaju pitanja: Što je to rječnik? Kakvi rječnici sve postoje? Jeste li ikad listali rječnik? Što sve piše u rječnicima? Zašto postoje rječnici?</p>	<p>Učenici sudjeluju u igri.</p> <p>Učenici odgovaraju na pitanja.</p>	<p>Metoda usmenog izlaganja</p> <p>Frontalni oblik rada</p> <p>Grupni oblik rada</p> <p>Metoda razgovora</p>	<p>„ikt A.1.2. Učenik se uz učiteljevu pomoć služi odabranim uređajima i programima.“</p> <p>„OŠ HJ A.2.5. Učenik upotrebljava i objašnjava riječi, sintagme i rečenice u skladu s komunikacijskom situacijom.“</p>

Glavni dio	Upute za rad 5 minuta	Učenici su podijeljeni u šest skupina. Svaka skupina dobije papir s uputama (prilog 10.) za rad te jednu kategoriju (obitelj i ja, životinje i biljke, prehrana i odijevanje, dom i vozila, vrijeme, glagoli). Zadatak svake skupine je zapisati što više riječi na svome mjesnom govoru i njihovo značenje na hrvatskome standardu na isti način kao što je zapisano u rječnicima koje su promatrali u uvodnom dijelu sata.	Učenici su podijeljeni u skupine. Učenici slušaju upute za rad i postavljaju pitanja ako im nešto nije jasno.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada Grupni oblik rada	/
	Izrada rječnika 25 minuta	Učenici rade u skupinama i izrađuju svoj rječnik. Učitelj/ica obilazi učenike i odgovara na moguće nedoumice i pitanja koje imaju učenici.	Učenici izrađuju rječnik.	Grupni oblik rada Metoda pisanja	„OŠ HJ A.2.6. Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik.“ „PID OŠ C.2.1. Učenik uspoređuje ulogu i utjecaj pojedinca i zajednice na razvoj identiteta te promišlja o važnosti očuvanja baštine.“

Završni dio	<p>Uspostavljanje kontinuiteta u radu</p> <p>5 minuta</p>	<p>Svaka skupina čita riječi koje su zapisali u svojoj kategoriji. Ostali učenici sudjeluju u raspravi te iznose riječi koje su im dotad bile nepoznate i pružaju pomoć kod zapisivanja riječi koje nisu spomenute. Učenike se upućuje da nastave s ispunjavanjem svog zavičajnog rječnika tako što će pitati svoje roditelje, bake i djedove za dodatne riječi koje oni ne znaju, a tiču se navedenih kategorija.</p>	<p>Učenici čitaju, postavljaju pitanja i sudjeluju u raspravi.</p>	<p>Metoda čitanja</p>	<p>„osr B.1.2.Razvija komunikacijske kompetencije.“</p> <p>„OŠ HJ C.4.1. Učenik izdvaja važne podatke koristeći se različitim izvorima primjerenima dobi.“</p>
<p>Sadržaji koji se koriste u aktivnostima</p>	<p>Mrežna stranica školskog rječnika Hrvatskog jezika</p> <p>http://xn--rjenik-k2a.hr/</p>				
<p>Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:</p>	<p>Primjer vrednovanja za učenje: Svaki učenik izvuče papir s napisanom riječi na kajkavskom narječju koja je bila spomenuta tijekom nastavnog sata. Na ploči se nalaze te riječi na hrvatskom standardnom jeziku. Zadatak svakog učenika je, prije izlaska iz učionice, zalijepiti svoj papirić ispod odgovarajući riječi na hrvatskom standardnom jeziku.</p> <p>Primjer vrednovanja kao učenje: Učenici, nakon odrađenog projekta, samovrednuju uspješnost rada skupine u kojoj su bili. Primjer liste za samovrednovanje nalazi se u prilogima (prilog 11.).</p>				
<p>Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost:</p>	<p>Pretraživanje mrežne stranice školskog rječnika Hrvatskog jezika.</p> <p>Provedba projekta izrade zavičajnog rječnika.</p>				
<p>Poveznice na multimedijske i interaktivne sadržaje:</p>	<p>Dodatne aktivnosti: http://os-tar.skole.hr/upload/os-tar/images/static3/990/attachment/ZAVICAJNI_RJECNIK.pdf</p> <p>http://hrvatski-zvucni-atlas.com/</p>				

6.4.3. Školska interpretacija kajkavskog teksta

Knjiga „Mali kraljevič“ kajkavska je verzija svima drage i dobro poznate knjige „Mali princ“ koju je napisao Antoine de Saint-Exupéry. Na kajkavsko narječje su je preveli Akoš Anton Dončec i Đuro Blažeka. „Mali kraljevič“ je 46. knjiga iz Male biblioteke Ignaca Kristijanovića. Iako je „Mali princ“ na popisu lektire za osmi razred osnovne škole, smatram da je skraćenu verziju moguće provesti u trećem razredu osnovne škole.

1. Nastavna jedinica: Akoš Anton Dončec i Đuro Blažeka, „Mali kraljevič“
2. Domena: Književnost i stvaralaštvo
3. Tip nastavnoga sata: sat školske interpretacije
4. Ključni pojmovi: događaj, lik, mjesto radnje, tema.
5. Metodički sustavi i pristupi: integracijsko-korelacijski, interpretativni, komunikacijski.
6. Metode rada i strategije poučavanja: metoda usmenog izlaganja, metoda čitanja – spoznajno i stvaralačko čitanje, metoda rada na tekstu, metoda razgovora, metoda pisanja, metoda promatranja, metoda doživljavanja, metoda zapažanja, metoda razmišljanja, metoda zaključivanja.
7. Socijalni oblici rada: frontalni oblik rada, individualni oblik rada
8. Nastavna sredstva i pomagala: drvene bojice, bijeli papiri, računalo, projektor, pisanke, olovke, kreda, ploča.
9. Odgojno-obrazovni ishodi:
„OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom (povezuje doživljaj i razumijevanje književnoga teksta s vlastitim misaonim i emotivnim reakcijama na tekst).“

„OŠ HJ B.4.2. Učenik čita književni tekst i objašnjava obilježja književnoga teksta (prepoznaje obilježja proznih tekstova: događaj, likovi, pripovjedne tehnike).“

10. Korelacije

10.1. Unutarpredmetna: „OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom (razgovara i govori prema zadanoj ili slobodnoj temi, poštuje društveno prihvatljiva pravila uljudne komunikacije u različitim životnim situacijama).“

„OŠ HJ A.4.2. Učenik sluša različite tekstove, izdvaja važne podatke i prepričava sadržaj poslušanoga teksta (izdvaja važne podatke iz poslušanoga teksta prema uputi).“

„OŠ HJ A.4.6. Učenik objašnjava razliku između zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika (čita i sluša tekstove na kajkavskome, čakavskom i štokavskom narječju i prepoznaje kojemu narječju pripada i prepoznaje narječje kojem pripada njegov govor).“

10. 2. Međupredmetna:

Likovna kultura: „OŠ LK A.4.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje (Učenik u stvaralačkom izražavanju koristi doživljaj temeljen na osjećajima, iskustvu, mislima i informacijama).“

Priroda i društvo: „PID OŠ A.B.C.D.4.1. Učenik uz usmjeravanje objašnjava rezultate vlastitih istraživanja prirode, prirodnih i/ili društvenih pojava i/ili različitih izvora informacija (promatra i opisuje).“

Osobni i socijalni razvoj: „osr A.2.3. Razvija osobne potencijale (prepoznaje da problemi mogu imati različita rješenja).“

Struktura i tijek nastavnoga sata:

	Organizacija nastavnog sata/Aktivnost i potrebno vrijeme	Ishod i opis aktivnosti		Metodičko oblikovanje	Ishod Očekivanje
		Tijek nastavnog sata	Aktivnosti učenika		
Uvodni dio	Doživljajno-spoznajna motivacija 8 minuta	Na početku školskog sata učenici gledaju video o planetima Sunčevog sustava. Nakon videa učenicima se postavljaju sljedeća pitanja: Što je prikazano na videu? Koliko planeta ima u Sunčevom sustavu? Na kojoj planeti mi živimo? Zašto je naš planet poseban? Koliko je svemir veliki? Možemo li prebrojati sve zvijezde i planete u svemiru? Zašto ne možemo hodati u svemiru bez astronautskog odijela? Tko je prvi putovao u svemir? Koji biste planet voljeli posjetiti?	Učenici pažljivo gledaju video i odgovaraju na pitanja.	Metoda razgovora Metoda promatranja Metoda doživljavanja Metoda zapažanja	„PID OŠ A.B.C.D.4.1. Učenik uz usmjeravanje objašnjava rezultate vlastitih istraživanja prirode, prirodnih i/ili društvenih pojava i/ili različitih izvora informacija.“
	Najava i lokalizacija teksta 1 minuta	Učenicima se najavljuje tekst „Mali Kralevič“ kojeg su Đuro Blažeka i Akoš Anton Dončec preveli na kajkavsko narječje (prilog 12.). Prvu verziju romana je napisao Antoine de Saint-Exupéry o kojem će učenici više saznati u višim razredima.	Učenici slušaju.	Frontalni oblik rada Metoda usmenog izlaganja Metoda razmišljanja	/
Glavni dio	Interpretativno čitanje teksta i emocionalno-intelektualna stanka 5 minuta	Učitelj/ica interpretativno čita tekst. Nakon čitanja odvojiti desetak sekundi kako bi učenici imali vremena razmisliti o tekstu.	Učenici slušaju tekst i razmišljaju o tekstu.	Frontalni oblik rada Metoda usmenog izlaganja	„OŠ HJ A.4.2. Učenik sluša različite tekstove, izdvaja važne podatke i prepričava

			Metoda doživljavanja Metoda razmišljanja	sadržaj poslušanoga teksta.“
Objava doživljaja 3 minute	Učenici iskazuju svoje doživljaje o tekstu. Potiče ih se na razgovor pitanjima: Kako vam se svidjela priča?	Učenici odgovaraju na pitanja.	Metoda razgovora Metoda doživljavanja	„OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom.“
Interpretacija teksta 18 minuta	Svaki učenik dobije primjerak pročitano­g teksta te učenici kreću s čitanjem. Nakon čitanja, učenicima se objašnjavaju nepoznate riječi (<i>dohaja, kojpot, zvedel, zlovolen, gizdavec</i>). Postavljaju se pitanja: Tko je Mali Kravevič? Otkuda on dolazi? Kakav je njegov planet? Što je na njemu posebno? Kako je Kravevič otišao sa svoje planete? Kakvo je cvijeće na planetu s kojeg je došao Kravevič? Koliko je planeta posjetio? Koga je upoznao na drugim planetima? Što mislite, koga je upoznao na Zemlji? Što je Kravevič spoznao na svom putovanju? Zašto mu nedostaje njegov cvijet?	Učenici čitaju tekst i odgovaraju na pitanja.	Metoda čitanja i rada na tekstu Metoda razgovora Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	„OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom.“ „OŠ HJ A.4.2. Učenik sluša različite tekstove, izdvaja važne podatke i prepričava sadržaj poslušanoga teksta.“
Sinteza 3 minute	Učenici kratko izlažu naučeno na nastavnome satu. Učitelj/ica postavlja pitanja: Tko je glavni lik priče? Koja je tema priče? Koje je mjesto	Učenici odgovaraju na pitanja.	Metoda razgovora	„OŠ HJ A.4.6. Učenik objašnjava razliku između zavičajnoga govora i

		radnje? Koje ste nove riječi na svome narječju naučili? Kako je proteklo putovanje Malog Kraljeviča?		Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	hrvatskoga standardnog jezika.“ „OŠ HJ B.4.2. Učenik čita književni tekst i objašnjava obilježja književnoga teksta.“
Završni dio	Zadaci za samostalan rad 7 minuta	U završnom dijelu sata, učenicima se zadaje zadatak da osmisle kraj putovanja Malog kraljeviča. Motivirati učenike s pitanjima: Što se dogodilo s cvijetom Malog kraljeviča? Koga je upoznao na Zemlji? Kako se Mali kraljevič vratio na svoj planet? Što mu se sve dogodilo na putovanju prema svom planetu? Zadatak za domaću zadaću je da likovno prikažu Malog kraljeviča i njegov planet B-612 koristeći drvene bojice.	Učenici rješavaju zadatak.	Metoda usmenog izlaganja Frontalni oblik rada Individualni oblik rada Metoda razmišljanja Metoda zaključivanja	„osr A.2.3. Razvija osobne potencijale.“ „OŠ LK A.4.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.“
	Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	Videozapis o Sunčevom sustavu https://www.youtube.com/watch?v=YXF9_-AdoB4			
	Primjeri vrednovanja za učenje i/ili vrednovanja kao učenje uz upute:	Primjer vrednovanja za učenje: Izlazna kartica o razumijevanju riječi zavičajnog idioma učenika (prilog 13.). Učenici na kraju nastavnog sata ispunjavaju kratku izlaznu karticu i odrede značenje riječi. Primjer vrednovanja kao učenje: Kartica za samoprocjenu (prilog 14.). Učenici samostalno odrede mogu li ili ne mogu razumjeti tekst na zavičajnome idiomu.			

Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost:	<p>Učenici objašnjavaju pojmove iz videozapisa i upoznaju se sa Sunčevim sustavom.</p> <p>Učenici čitaju tekst na kajkavskome narječju.</p> <p>Učenici samostalno likovno prikazuju Malog kraljeviča i njegov planet i osmišljavaju završetak priče.</p>	
Poveznice na multimedijske i interaktivne sadržaje:	<p>Dodatne poveznice:</p> <p>https://youtu.be/3UbHJLGDGaI</p> <p>Mogućnost ostvarivanja ishoda područja Kultura i mediji gledanjem igranog filma „Mali princ“ https://youtu.be/FGlgbTc1qn8</p>	

PLAN PLOČE

<p>Mali Kraljevič</p> <p>Akoš Anton Dončec, Đuro Blažeka</p> <p>Tema: putovanje Malog princa i njegova ljubav prema ruži.</p> <p>Mjesto radnje: Zemlja.</p> <p>Glavni lik: Mali Kraljevič.</p> <p>Kajkavske riječi:</p> <p>dohaja – dolazi sprehanje – putovanje žmehko - teško</p>		
---	--	--

6.5. Dodatne metodičke mogućnosti

Postoje mnoge druge mogućnosti uključivanja kajkavskog narječja u nastavu Hrvatskog jezika. Tekst na kajkavskome narječju moguće je upotrijebiti u svim predmetnim područjima Hrvatskog jezika.

U prvome razredu moguće je čitati slikovnice na kajkavskome narječju. Božidar Glavina je napisao slikovnicu „Mišeki“ na kajkavskome narječju dok je za ilustracije zaslužna Željka Mezić. Također, moguće je osmisliti brojne jezične igre koje će upotpuniti satove jezike pri svladavanju normi hrvatskog standardnog jezika uz pomoć immanentne gramatike. Učenicima se u nastavi početnog čitanja i pisanja mogu ponuditi riječi kajkavskog narječja i istoznačnice u hrvatskom standardnom jeziku. Čitanjem i pisanjem riječi na hrvatskom standardu učenici usvajaju izraz i uporabu te riječi dok im je poznat pojam.

Na nastavi jezičnog izražavanja, učenicima se mogu ponuditi mogućnosti opisivanja lika iz prošlosti zavičaja, narodne basne, pripovijetke i slično. Pojedini kajkavski tekst je moguće, na kajkavskome narječju ili standardnom jeziku, pismeno ili usmeno sažeti, prepričati, ilustrirati, osmisliti drugačiji završetak ili početak. Učenicima se može dodijeliti jedan lik ili događaj kojeg moraju uključiti u prvobitni sastavak na kajkavskome narječju. Ostvarivanje ishoda predmetnog područja Kultura i mediji mogu se ostvariti odlaskom na predstavu ili film koji se izvode na kajkavskome narječju. U nastavi Hrvatskoga jezika moguće je uključiti brojne igrokaze na kajkavskome narječju. Zbirku kajkavskih igrokaza za djecu, pod nazivom „Igrokaj“, je sastavila Mirjana Bobinec koje je osmislila zajedno s učenicima Osnovne škole Belec tijekom izvannastavne aktivnosti dramska skupina.

Većina škola provodi integrirane nastavne dane kako bi obilježili obljetnice značajnih osoba u zavičaju. Učitelji, na nastavi Hrvatskog jezika, potiču učenike na samostalno istraživanje i pisanje o određenoj osobi kojoj je posvećen nastavni dan koje se mogu provesti na kajkavskome narječju. Najčešća tema integriranog dana osnovnih škola na području kajkavskog govornog područja je „Kaj su jeli naši stari?“. Moguće je učenike uputiti na istraživački rad pomoću kojeg će saznati i zapisati, u knjižnici ili razgovorom s bakama i djedovima, običaje i recepte kajkavske tradicije.

Treba imati na umu, da se upotrebom kajkavskog narječja i imanentne gramatike učenike ne podučava kajkavskome narječju već ono služi samo kao osnova na koju se gradi hrvatski standardni jezik. Pomoću zavičajnog idioma učenika se, svjesno ili nesvjesno, usvaja hrvatski standardni jezik.

7. ZAKLJUČAK

Učitelji razredne nastave moraju biti svjesni da u prvi razred osnovne škole mogu doći djeca koja su se služila samo zavičajnim govorom u komunikaciji. Na temelju zavičajnog govora odnosno imanentne gramatike učenika, dolazi se do kvalitetnijeg usvajanja hrvatskog standardnog jezika. Kajkavsko se narječje u velikoj mjeri razlikuje od hrvatskog standardnog jezika. Sukladno tome, potrebno je prilagoditi nastavni sadržaj za usvajanje norma hrvatskog standarda. Na temelju pregledanih udžbenika i čitanka iz Hrvatskog jezika za razrednu nastavu, zaključuje se kako su rijetko zastupljeni zavičajni sadržaji te ih se najviše javlja u trećem i četvrtom razredu osnovne škole. Tijekom povijesti hrvatskog školstva postupno su se dodavala narječja, kao i kajkavsko narječje, u nastavne planove i programe. Zavičajni sadržaji su zastupljeni u izvannastavnim aktivnostima u školama Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije. Postoje brojne literarne i dramske skupine koje obrađuju sadržaje na kajkavskome narječju kao i učeničke zadruge te etno skupine. U *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik u osnovnoj školi* (2019) su zavičajni sadržaji zastupljeni u svakom razredu dok se u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) spominju samo u četvrtome razredu. Izrađeni metodički modeli za uključivanje zavičajnih kajkavskih sadržaja u nastavu Hrvatskog jezika mogu se upotrijebiti u svim domenama Hrvatskog jezika. Tijekom izrade metodičkih modela naišla sam na poteškoće prilikom potrage za prikladnim tekstovima na kajkavskome narječju za razrednu nastavu. Ne postoji mnogo primjera ni istraživanja o upotrebi zavičajnih sadržaja u nastavi Hrvatskog jezika. Stoga se nadam da će izrađeni metodički modeli pomoći učiteljima i učiteljicama koji su voljni uključiti zavičajne sadržaje u nastavu Hrvatskog jezika te ih potaknuti na stvaranje pozitivnog okruženja u kojem će učenici moći koristiti svoj zavičajni govor. Uvažavanje zavičajnog govora učenika prilikom učenja i poučavanja normama hrvatskog standardnog jezika, učenici postižu okomitu višejezičnu normativnu razinu te se mogu služiti s oba naučena sustava u komunikacijskim situacijama. Potrebno je pridržavati se načela zavičajnosti u istoj mjeri kao i ostalih načela nastave Hrvatskog jezika. Time se doprinosi jezičnom razvoju djece te suzbijanju straha od korištenja i zanemarivanja zavičajnog idioma učenika.

8. LITERATURA

1. Aladrović Slovaček, K. (2017). Jezična djelatnost pisanja u osnovnoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika. *Strani jezici*, 46(4), 59-71. Pribavljeno 13.4.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/216792>
2. Alerić, M. (2006). Imanentna gramatika u ovladavanju standardnojezičnom morfologijom. *Lahor*, 2(2), 190-206. Pribavljeno 07.05.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/10914>
3. Alerić, M. i Gazdić-Alerić, T. (2009). Pozitivan stav prema hrvatskome standardnom jeziku kao uvjet njegova uspješnijega ovladavanja. *Lahor*, 1(7), 5-23. Pribavljeno 09.03.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/45250>
4. Berić Kolar, E. (2015). Zavičajni idiom u nastavi Hrvatskoga jezika. U Suvala, A. i Pandžić, J. (Ur.), *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku* (str. 70-79). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://www.azoo.hr/photos/izdanja/nestandardni-hrvatski-1536871262.pdf>
5. Bežen, A. i Reberski, S. (2014). *Početno pisanje na hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i pravopis.
6. Blažeka, Đ. (2008). Kakvi tekstovi na narječju trebaju u nastavi hrvatskoga jezika. *Metodika*, 9(17), 271-286. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/34790>
7. Brkan, B. (2012). *Kajkavska čitanka Božice Brkan*. Zagreb: Acumen
8. Čudina – Obradović, M. (2004). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
9. Dončec, Akoš, A. i Blažeka, Đ. (2018). *Mali kraljevič z ilustracijami autora*. Zagreb: Kajkavsko spravišće.
10. Frančić, A., Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2005). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Fudurić, B. (2012). Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti. *Napredak*, 153(1), 107-116. Pribavljeno 22.04.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/82863>

12. Jelaska, Z. (2005). Jezik, komunikacija i sposobnost: nazivi i bliskoznačnice. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnoga jezika*, 52(4), 128-138. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/15984>
13. Jelaska, Z. i Kovačević, M. (2003). *Zaviri: mali hrvatski zavičajni rječnik s igrama i zadacima*. Zagreb: Alfa.
14. Kernek - Sredanović, M. (1997). Pismeni radovi mlađih osnovnoškolaca (dijalekt da ili ne). U Hranjec, S. (Ur.), *Kajkavsko narječje i književnost u nastavi* (str. 44-49). Čakovec: Stručno-znanstveni skup Kajkavsko narječje i književnost u nastavi.
15. Kolenić, Lj. (2015). Hrvatski standard i hrvatski štokavski dijalekti. U Suvala, A. i Pandžić, J. (Ur.), *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku* (str. 17-33). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://www.azoo.hr/photos/izdanja/nestandardni-hrvatski-1536871262.pdf>
16. Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Pavličević – Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranom razdoblju učenja jezika*. Zagreb: Alfa.
18. Pavličević-Franić, D. (2006). Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. *Lahor*, 1(1), 11-14. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/10362>
19. Pejić Papak, P. i Vidulin, S. (2016). *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Puljak, L. (2011). Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezičnokomunikacijske kompetencije učenika mlađe školske dobi. *Časopis za hrvatske studije*, 7(1), 293-305. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/86380>
21. Puškar, K. (2015). Čiji je kaj? Narječje između prihvaćanja i odbijanja. *Slavia Centralis*, 2, 20-35. Pribavljeno 10.03.2020. sa https://kuscholarworks.ku.edu/bitstream/handle/1808/18768/02_SCN_2_2015_Puskar.pdf
22. Strahija, N. (2016). *Stavovi učitelja prema zavičajnome govoru*. Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet Zagreb. Pribavljeno 14.4.2020. sa

http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8633/1/Stavovi%20u%C4%8Ditelja%20prema%20zavi%C4%8Dajnome%20govoru_zavr%C5%A1na%20verzija.pdf

23. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave Hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Težak, S. i Babić, S. (2003). *Gramatika hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Turza-Bogdan, T. (2011). Kajkavsko narječje i književnost u nastavnim planovima i programima. U Bežen, A. i Blažeka, Đ. (Ur), *I. međimurski filološki dani* (str. 183-191). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Pribavljeno 06.03.2020. sa <https://www.bib.irb.hr/436438>
26. Turza-Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika: prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec: Matica hrvatska.
27. Valjan Vukić, V. (2016). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika – višestruke perspektive. *Školski vjesnik*, 65(1), 33-57. Pribavljeno 22.04.2020. sa <https://hrcak.srce.hr/177319>
28. Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskog jezika: Pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.

UDŽBENICI I ČITANKE

1. Bežen, A. i Budinski, V. (2007). *Hrvatska čitanka 3 – udžbenik književnosti za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
2. Budinski, V., Franjčec, K., Veronek Germadnik, S., Zelenika Šimić, M. i Lukas, I. (2010). *Od slova do snova 3 – čitanka za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
3. Budinski, V., Franjčec, K., Zelenika Šimić, M. i Lukas, I. (2016). *Od slova do snova 2 – čitanka za drugi razred osnovne škole*. Zagreb: Profil Klett
4. Budinski, V., Franjčec, K., Zelenika Šimić, M. i Lukas, I. (2016). *Od slova do snova 4 – čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil Klett
5. Centner, S., Peko, A. i Pintarić, A. (2004). *Zlatni dani 1. – početnica za prvi razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Ivić, S. i Krmpotić-Dabo, M. (2015). *Pčelica početnica 1. i 2. dio za prvi razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

7. Krmpotić, M. i Ivić, S. (2014). *Zlatna vrata 3 – čitanka i hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Krmpotić, M. i Ivić, S. (2014). *Zlatna vrata 4 – čitanka i hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Pavličević-Franić, D. i Domišljanović, D. (2014). *Hrvatski jezik 4 – jezični udžbenik za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
10. Pintarić, A. Peko, A., Centner, S., Bakota, L. i Majdenić, V. (2014). *Moja staza 4 – udžbenik za hrvatski jezik i jezično izražavanje u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Škribulja, A. (2002). *Gdje stanuju priče i pjesme? – čitanka za drugi razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
12. Škribulja, A. (2005). *Zlatni dani 2 – udžbenik za hrvatski jezik u drugom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Španić, A i Jurić, J. (2004). *Vrtuljak – početnica za prvi razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Španić, A., Jurić, J. i Vrabc, M. (2007). *Kap, kap... Slova slap – početnica za prvi razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Težak, D., Gabelica, M., Marjanović, V. i Škribulja Horvat, A. (2019). *Škrinjica slova i riječi – integrirani radni udžbenik iz hrvatskoga jezika za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio*. Zagreb: Alfa.
16. Težak, D., Polak, S. i Cindrić, D. (2005). *Carstvo riječi 3 – čitanka i jezični udžbenik za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Znanje.
17. Težak, D., Polak, S. i Cindrić, D. (2014). *Cvrkut riječi – čitanka i jezični udžbenik za drugi razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
18. Turza-Bogdan, T. i Pospiš, S. (2003). *Vrijeme igre 3 – čitanka za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
19. Zalar, D., Dvornik, D. i Petruša, F. (2014). *Kuća svemoguća – čitanka za drugi razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
20. Zokić, T. i Vladušić, B. (2014). *Slovo po slovo 2 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u drugom razredu osnovne škole 1. i 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

21. Zokić, T. i Vladušić, B. (2014). *Slovo po slovo 3 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole 1. i 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Zokić, T. i Vladušić, B. (2014). *Slovo po slovo 4 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole 1. i 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

ŠKOLSKI KURIKULUMI

1. Osnovna škola Ante Kovačića Zlatar. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://www.os-akovacica-zlatar.skole.hr/dokumenti>
2. Osnovna škola Ante Starčevića Lepoglava. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-astarcevic-a-lepoglava.skole.hr/_dokumenti
3. Osnovna škola Bedekovčina. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-bedekovcina.skole.hr/skola/_kolski_akti
4. Prva osnovna škola Čakovec. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-prva-ck.skole.hr/_kolski_kurikul
5. Druga osnovna škola Čakovec. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://os-druga-ck.skole.hr/aktivnosti>
6. Osnovna škola Donja Stubica. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://www.os-donja-stubica.skole.hr/pravni-poslovi/dokumenti/>
7. Osnovna škola Franje Horvata Kiša Lobar. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-fhorvata-kisa-lobor.skole.hr/skola/GPP_kurikulum
8. Osnovna škola Ivana Kukuljevića Sakcinskog Ivanec. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://os-iksakcinskog-ivanec.skole.hr/>
9. Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskog Zabok. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-ksaver-sandor-djalski-zabok.skole.hr/pravni_akti
10. Osnovna škola Ljudevita Gaja Mihovljan. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-ljudevita-gaj-mihovljan.skole.hr/akti_skole
11. Osnovna škola Mače. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://www.os-mace.com/index.php/pristup-informacijama>

12. Osnovna škola Marija Bistrica. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://www.os-marija-bistrica.skole.hr/dokumenti-skole-2/>
13. Osnovna škola Matije Gupca Gornja Stubica. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-mgupca-gornjastubica.skole.hr/dokumenti_kole/_kolski_kurikulum
14. Osnovna škola Petar Zrinski Šenkovec. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa http://os-senkovec.skole.hr/dok_skole
15. Prva osnovna škola Varaždin. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://os-prva-vz.skole.hr/aktivnosti>
16. Šesta osnovna škola Varaždin. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://os-sesta-vz.skole.hr/projekti/kurikulumi>
17. Osnovna škola Zlatar Bistrica. *Školski kurikulum*. Pribavljeno 22.04.2020. sa <http://www.os-zlatar-bistrica.skole.hr/dokumentacija>

DOKUMENTI

1. *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u republici Hrvatskoj*. (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pribavljeno 16.04.2020. sa https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
2. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Pribavljeno 07.03.2020 sa https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf
3. *Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu*. (2018). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pribavljeno 28.04.2020. sa <https://www.zakon.hr/z/1747/Zakon-o-ud%C5%BEbenicima-i-drugim-obrazovnim-materijalima-za-osnovnu-i-srednju-%C5%A1kolu>

9. PRILOZI

Prilog 1. Lingvometodički predložak

Pjesma *Žugice, žugice, hote dimo s polja!* autorice Slavice Švec.

Žugice, žugice, hote dimo s polja!

Žugice, žugice, hote dimo s polja!

Ne vupamo!

Pred kem?

Pred vokom!

De je vok?

Zaj za grmom!

Kaj dela?

Grabu kopa!

Kaj bo z grabom?

Vodu nosil!

Kaj bo z vodom?

Mival se bo!

Vu kaj bu se brisal?

F črljeni ropček!

Žugice, žugice, bešte dimo!

Slavica Švec

Prilog 2. Nastavni listić

REČENICE

1. NA KRAJU REČENICE STAVI ODGOVARAJUĆI ZNAK.

MAMA JEDE JABUKU

KADA POČINJU PRAZNICI

IDEMO LI SUTRA KOD BAKE

NEMOJ TRČATI

GLE, PADA SNIJEG

IDEM U PRVI RAZRED

Prilog 3. Lingvometodički predložak

Narodna pripovijetka *Kaj bi i žakel vozili!*

Kaj bi i žakel vozili!

Tak je bil jen čovek i nosil je vreću koruze v melin. Na putu stigne ga biruš s praznemi lojtrenemi koli. I rekel mu je biruš:

Odi se, dragi, vozit na kola!

A on veli:

-Naj bu, naj! Lepo vam zafalim, nejdem se vozit, kad me noga boli.

-No hodi se vozit, hodi, kad te noga boli! – veli mu biruš.

I onda se je išel vozit. Stal je na kolih i žakel je držal na rukah. Onda mu biruš veli:

-Zakaj ti ne deneš žakel na kola, neg kaj ga v rukah držiš? Kaj se buš stoječ vozil i žakel držal?

A čovek mu veli:

A lepo vam zafalim. Dosti kaj mene vozite, pak kaj bi još i žakel vozili!

Prilog 4. Vrednovanje kao učenje

OZNAČI S X TVRDNJE KOJE SE ODNOSI NA TEBE.

MOGU PREPRIČATI PRIČU.	
SHVATIO/SHVATILA SAM O ČEMU PRIČA GOVORI.	
RAZUMIO/RAZUMJELA SAM SVE RIJEČI U PRIČI.	

Prilog 5. Tekst s nastavnog listića

Lonček

Jedan je zajček donio u hižu lonček.

-Što buš s tim lončekem? – upita ga stari zec.

-Ovo je čarobni lonček koji bu nam sam kuhati.

- Čul sam priču o čarobnome lončeku. Ja sam ti stara zečina i znam da zajčeki neju rado večerati kašicu iz tvoga lončeka. Oni više vole sveže korene ili lišče – pouči zajčeka stari zec.

Prilog 6. Lingvometodički predložak

Pjesma *Tičica i ja* pjesnika Dragutina Domjanića.

Tičica i ja

Dragutin Domjanić

Kukmica mala na glavi,
udobni koraček, sim, tam,
ali kad krila raširiš,
čisto pod nebom si mam.

Tam je za vsakoga sunca,
tam je veselje za vse,
briga te, kaj je tu dole,
gdo ti tam gore kaj sme?

Vsejeno kaj si tak mala,
tvoja popevka zvoni
dalko čez brege i dole,
če te ni videti ni.

Kukmica tebi na glavi,
meni na vuhu škrlak,
kaj nas je briga za koga,
pak si popevamo tak.

Prilog 7. Vrednovanje za učenje: primjer liste procjene

Ime i prezime učenika:

Sastavak se sastoji od uvoda, glavnog dijela i završnog dijela. Uočava se izvorno oblikovanje misli učenika.	DA/DJELOMIČNO/NE
Sastavak je originalan. Detaljno razrađen sadržaj.	DA/DJELOMIČNO/NE
Rečenice su povezane te su riječi napisane točno.	DA/DJELOMIČNO/NE
Koriste se pravilni i primjereni izrazi.	DA/DJELOMIČNO/NE
Rukopis učenika je čitak i razumljiv.	DA/DJELOMIČNO/NE

Prilog 8. Primjer vrednovanja za učenje

Ime i prezime učenika:

Kriteriji	Zadovoljavajuće	Dobro	Još ne
Učenik koristi naučene termine u nastavi.			
Učenik se pridržava pravila komuniciranja u skladu sa situacijom.			
Učenik odgovara na pitanja u skladu sa svojim mogućnostima.			
Učenik je motiviran za sudjelovanje u raspravama.			

Prilog 9. Primjeri tragova za uvodnu aktivnost

Prvi trag: „Počinjem s 24. slovom abecede. Možete me pronaći na 38. stranici.“

Drugi trag: „Ja sam žena koja vodi nastavu i započinjem 27. slovom abecede.“

Treći trag: „Ja sam četvrtasti predmet male debljine. Možete me pronaći na 18. stranici i počinjem s 22. slovom abecede.“

Četvrti trag: „Počinjem 22. slovom abecede, a drugo slovo je 23. slovo abecede. Ja sam otvor na zidu, na krovu ili na vozilu, obično zatvoren staklom tako da propušta svjetlo i da se kroz njega može gledati.“

Prilog 10. Primjer upute za rad za izradu malog zavičajnog rječnika

Vrijeme

Zapišite sve riječi kojih se sjetite, a da su povezane s vremenom. Najprije zapisujete riječ onako kako je govorite kod kuće, zatim onako kako je govorite u školi te na kraju zapišite i značenje te riječi.

Vrijeme se sastoji od:

- vremenskih pojava (kiša, snijeg...)
- dana u tjednu
- kada se nešto dogodilo (jučer, danas...)
- mjeseca u godini.

Sjetite se kako su zapisane riječi u rječniku. Kojim slovom počinje prva riječ u rječniku?

Prilog 11. Primjer vrednovanja kao učenje

Oboji rečenice koja se slažu s tvojim mišljenjem o radu u grupama.

Uspješno smo obavili zadatak.
Svaki član grupe je sudjelovao u izradi rječnika.
Moji prijatelji su me slušali i zapisali riječi koje sam predložio/predložila.
Smatram da bih ovaj zadatak bolje napisao/napisala sam/sama nego u grupi.
Naučio/Naučila sam nove riječi.

Prilog 12. Lingvometodički predložak

Ulomak iz knjige *Mali Kraljevič* koju su na kajkavsko narječje preveli Anton Akoš Dončec i Đuro Blažeka.

„Mali kraljevič“

Mali kraljevič je bil z drugoga planeta. Siguren sem da je planeta, otkod Kraljevič dohaja, mala planeta B-612. Njegova planeta je vekša kak on sam, največ kak jena hižica. Nisam se znenadil jer sem znal da osim velikih planeti kak Zemla, je i već sto drugih koje so kojpot tak male da jih je žmehko videti čez teleskop. Saki den sem nekaj novoga zvedel o njegovu planetu, o tom kak je otputoval ili kaj se je dogodile z njim na poto. Imel je svojo kitico o koje se nije znal brigovati. Cvetja pri Malomu Kraljeviču nisu bila takva kak pri nami. Vjutro se pokažejo v travi, kvečerjo sve povehno. Ali njegova rožica je tirala saki den. Kraljevič je videl da kitica neje ponizna. Kraljevič je mel pune dobrote, počel je dvojiti v kiticu. Ozbilno je zel njene nevažne reči i zlovolen postal. Za svoje bežanje s planete je koristil jate lastevici. Vjutro, gda je odišel, lepo je zmetal svojo planetu i prešel je videti sveta. Na prve planete je poznal krala koji je živel sam. Na drugi planete je bival gizdavec koji je bil najobičnejši napuhnjenec. Na trejti planeti je bil čudni pijanec. Četrta planeta je bila bogatunova koji je same zbrajal. Peta planeta je bila najmenša i imela je jeno vulično svetlo i njegovoga našigača. Šesta planeta je za stanovnika imela Gospona koji je rogoatne knjige pisal. Sedma planeta je bila Zemla. Kraljevič je na svojemu sprehanju spoznal kak su odrasli zbilam čudni i kak mu fali njegovu rožica.

Prilog 13. Primjer vrednovanja za učenje

Odredi značenje sljedećih riječi:

dohaja _____ žmehko _____ odišel _____
vekša _____ poto _____ sprehanje _____

Prilog 14. Primjer vrednovanja kao učenje

Označi tvrdnje koje se odnose na tebe.

	MOGU	JOŠ NE MOGU
Mogu razumjeti tekst koji je napisan onako kako govorim kod kuće.		
Mogu napisati riječi na svome narječju bez gledanja u tekst.		
Razumijem razliku između riječi na svom narječju i riječi na hrvatskom standardnom jeziku.		